

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXX.
Fasc. 9.

KOVÁCS JUDIT

**A vádelv fejlődése és gyakorlata
Magyarországon**

SZEGED
2007

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXX.

Fasc. 9.

KOVÁCS JUDIT

**A vádelv fejlődése és gyakorlata
Magyarországon**

SZEGED
2007

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum
Universitatis Szegediensis

ATTILA BADÓ, ELEMÉR BALOGH, LÁSZLÓ BLUTMAN, PÁL BOBVOS,
LÁSZLÓ BODNÁR, ERVIN CSÉKA, JÓZSEF HAJDÚ, MÁRIA HOMOKI-
NAGY, ÉVA JAKAB, JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS
MARTONYI, IMRE MOLNÁR, FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY, BÉLA
POKOL, JÓZSEF RUSZOLY, IMRE SZABÓ,
LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BADÓ ATTILA, BALOGH ELEMÉR, BLUTMAN LÁSZLÓ, BOBVOS PÁL,
BODNÁR LÁSZLÓ, CSÉKA ERVIN, HAJDÚ JÓZSEF, HOMOKI-NAGY
MÁRIA, JAKAB ÉVA, KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS,
MARTONYI JÁNOS, MOLNÁR IMRE, NAGY FERENC, PACZOLAY PÉTER,
POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF, SZABÓ IMRE,
TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324–6523 Acta Univ.
ISSN 0563–0606 Acta Jur.

I. Bevezető

A büntető eljárásjog alapelvei közül az egyik legjelentősebb a vádelv, amely meghatározza a vádemelés és az ítélkezés funkcióját és egymáshoz való viszonyát. A vád és az ítélet kapcsolatának kérdése nemcsak elméleti, hanem gyakorlati szempontból is jelentős következményekkel jár, továbbá a védelemhez való jog elvével is szoros kapcsolatot mutat.

A vádelv lényege, hogy a fennálló vád és a bíróság ügydöntő határozata milyen viszonyban van egymással. Az elv hazai fejlődésének bemutatása során az alábbi főbb vizsgálódási szempontok jelennek meg:

- a bíróság kötve van-e a fennálló vádhoz, vagy attól eltérhet-e a minősítés és a szankciókiszabásra tett indítványok kérdésében?
- a bíróság ítélete tárgyává tehet-e olyan cselekményt, amit a vád nem tartalmaz?
- a vádló vádelejtése köti-e a bíróságot?

A tanulmány az elv hazai fejlődését – az egyes jogértelmezési kérdéseket és gyakorlatban felmerülő problémákat – mutatja be: a kezdeti időszaktól kezdve egészen a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 2006. évi módosításával bezárólag.

II. Az 1896. évi XXXIII. tc. előtti időszak¹

Hazánkban az Árpád-házi, majd vegyes-házi királyaink idején – a nyugat-európai fejlődéshez hasonlóan – megjelent a vádrendszerű eljárás. E kezdeti szakaszt a magánjogi jelleg uralta: a tiszta magánvád intézménye. A sértett volt a vád és a büntetőper dominus litis-e; a hivatalbóli eljárás lassan terjedt el.²

A 16. századtól kezdve Magyarországon is megjelent a nyomozó elv, de nem szorította ki teljesen a vádelvet. A következő három évszázad büntetőeljárását ugyanakkor a terhelték rendi állása és az elkövetett deliktumok szerint eltérő for-

¹ A fejezet az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett országgyűlés *képviselőházának irományai*. XXVII. kötet. Pest, 1895., HAJDU LAJOS: *Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet*. KJK Bp., 1971. 205–273. p., LUKÁCS ADOLF: *A bűnvádi per előkészítő része*. Lepage Lajos Könyvnyomdája, Kolozsvár 1906. 15–33. p., KERESZTY BÉLA: A vádelv története és szabályozása az első magyar Bp-ben: *Cséka Ervin Emlékkötet*. 301–313. p. alapján készült.

² Hivatalból üldözték a király és az állam elleni deliktumokon kívül a lopást, a rablást, a rabló-gyilkosságot, a bűbájosságot, a gyújtogatást, illetve a pénz- és okirat-hamisítást.

maiságok jellemezték. Nemesek esetén személyes szabadságukat általában megkímélték és az eljárás vádalakú volt, a polgári perek mintájára írásban folyt. A nem nemesekkel szemben viszont általános volt az elfogatás, és velük szemben a nyomozó rendszer elvei szerint foganatosították a vizsgálatot, maga a per pedig szóbeli volt (sommás eljárás). Az, hogy a vádrendszert nem tudták teljesen kiküszöbölni, megmutatkozott abban is, hogy a 17. század végétől megjelent a közbírói intézmény: a közbüntettek elleni eljárás kezdetben a megyei alispán és a városbíró, később a törvényhatósági tisztí ügyész – a királyi tábla előtt indított perekben a királyi jogügyek igazgatója – kezdeményezésére indult meg.

A 18. században a büntetőeljárás közbüntettek miatt – a házasságtörési ügyek kivételével – feljelentés vagy gyanúok alapján hivatalból indult meg. Nemesek esetén előbb az általános nyomozást kellett végrehajtani, amelynek célja a bűncselekmény megtörténtének, körülményeinek és az elkövető személyének felderítése volt, majd a különös nyomozás (vizsgálat) következett: a bizonyítékok összegyűjtése. Ennek lezárása után nyújtotta be a közbíró a vádlevelet a bírósághoz. A vádlevél részletesen tartalmazta a vád tárgyává tett bűncselekményt és a bizonyítékokat, továbbá a vádló kérését a vádlott idézésére, törvényes elmarasztalására és az ítélet végrehajtására vonatkozóan. Ez alapján kerülhetett sor a büntető perre, majd a végítélet meghozatalára. A nemesek elleni büntetőügyek sokszor hosszú évekig is elhúzódtak.

Nem nemesek esetén a fentebb említett sommás eljárást folytattak le, amikor is a terhelt elfogását követően folytatták le a különös nyomozást, amely után a vádló bíróság elé állította a vádlottat és ismertette a vádlevél tartalmát. A tárgyalás szóbeli volt, rendszerint egy napon zajlott le. (Nagyobb súlyú ügyekben a vádlott ügyvéd közreműködését is igénybe vehette a tárgyalási szakaszban.)³

A 18. század végéről az *1795. évi büntetőkódex-tervezet* kell megemlíteni, melynek első része tárgyalja a bűnvádi eljárást és ítélezést. Az eljárás – a rendkívüli eljárástól eltekintve – eszerint továbbra is két főrészt tagolódott volna: a nyomozó elvet tükröző előkészítő szakaszra és az ítélező szakaszra. A tervezet nem egységesítette a bírósági eljárást: azaz a per általában írásbeli volt, de a bíróságnak továbbra is figyelembe kellett vennie a vádlott rendi helyzetét, illetve a nem nemesek kisebb értékű pereiben az eljárást továbbra is sommásan kellett lefolytatni. A per a vád ismertetésével kezdődött, melynek tartalmaznia kellett a tényállást és a törvényre kellett hivatkoznia (I. Rész XI. szakasz 5. §). A vádat a tisztí ügyész (a királyi tábla hatáskörébe tartozó ügyekben a királyi jogügyek igazgatója) képviselte, a periratok váltása után a per előadása, majd az ítélelhozatal következett.⁴

Az 1795. évi tervezet – melynek kidolgozása a felvilágosult abszolutizmus és magyar támogatói jogegységre törekvésének eredményeként jött létre – a nemesség érdekeivel nem egyezett (számukra megfelelőbb volt a feudális intézményrendszer

³ HAJDU: i. m. 221–223. p.

⁴ A korábbi egyes magándeliktumokat a kódex-tervezet közbűncselekményeknek minősítette, egyúttal a sértett eljárás-kezdeményezési és rendelkezési szabadságát teljesen megszüntette volna. In HAJDU: i. m. 237–238. p.

és gyakorlat fenntartása); a modern polgárság mint befogadó közeg pedig még hiányzott az országból, így az nem került az országgyűlés elé tárgyalásra. Ennek ellenére jelentős dokumentuma volt büntető-jogalkotásunknak, melyet a későbbi tervezetek kidolgozása során is alapul vettek.

Az ezt követő az 1827. évi *javaslat* volt, amely azonban visszalépést jelentett: a nyomozó elvet hangsúlyozták – a vizsgálatot rendőri közegre bízta, a bírósági eljárást pedig írásbelivé tették volna.

Az akkuzatórius elemeket az 1843. évi *javaslat* eljárásjogi része hozta vissza, sőt túl is szárnyalta az 1795. évi tervezetet: felszámolta az úriszékeket és a bíraskodást a törvényhatóságokra bízta, illetve a vádrendszert hirdette. A magánvádát elvetette: büntető keresetet csak a közvádló – a tiszti ügyész (a királyi tábla előtti ügyekben a koronaügyész) – indíthatott.

A javaslat szerint a közvádló közreműködése a vizsgálóbíró (!) által lefolytatott vizsgálatot követően kezdődik: a vizsgálati iratok alapján 6 napon belül terjeszti „véleményét” a perbefogó bíróság elé. A terhelt írásbeli előterjesztést tehetett a perbefogás elhárítására, de ha a perbefogást kimondják, a vádló beadja a vádlevelet és a bizonyítékok lajstromát, a bíróság kitűzi a tárgyalást és a vádlevél párját közli a vádlottal. A nyilvános tárgyaláson⁵ is a vádelv és a felek egyenjogúsága érvényesül. Speciális szabály, hogy a vád nem terjeszthető elő a perbefogó végzésben nem foglalt bűncselekményekre, csak a tárgyaláson felmerült „nehezítő körülményekre” történhet hivatkozás.

Az 1843. évi javaslat ugyan szintén nem vált hatályos joganyaggá, de hatására 6 év múlva megszüntették az úriszéki bíraskodást (1849. évi IX. tc.), melynek hatáskörét a szolgabíró, illetve a megyei törvényszék vette át; illetve nem egészen három évtizeddel később a királyi ügyészséget is felállították (1871. évi XXXIII. tc.).

Az 1853. évi *osztrák büntető perrendtartás* a nyomozó elvet helyezte előtérbe, így a vádalakú eljárás valójában „csak alak volt és nem lényeg”. A bíróság köteles volt a tudomására jutott bűncselekmények esetén a vizsgálatot megindítani a közvádló indítványának beszerzése nélkül is. A közvádló nem volt a mai értelemben ura a vádnak: sem az attól való elállása, sem más indítványa nem befolyásolta a bíróságot a döntésében. Jelentősebb változást az 1861. évi ITSZ sem hozott e tekintetben.⁶

1844 és 1872 között nem történt kodifikációs kísérlet – 1848 és 1868 között szünetelt a magyar törvényhozás –, az ezt követő időszakban született javaslatokat (1872., 1882., 1886., 1888.) azonban a vádrendszer szorgalmazása jellemezte.⁷ E javaslatok közül az 1872. évinél („A törvényszékek illetőségéhez tartozó bűnvádi

⁵ A javaslat XII. fejezete a „büntető per” kifejezést használja.

⁶ Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett ... XXVII. k. 19–21. p.

⁷ Az 1870-es évektől a gyakorlat is a vádrendszer irányában kezdett fejlődni. 1874-ben pl. már egyértelműen azt a gyakorlatot követték, hogy a hivatalból üldözendő bűncselekményeknél a vizsgálat elrendelése az ügyészség indítványához kötött. Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett ... XXVII. k. 22. p.

eljárás ideiglenes szabályozásáról”) érdemes röviden elidőzni. Annak 3. és 33. §-ai a vádelvet tükrözték annyiban, hogy a vizsgálat csak a királyi ügyész (egyres kiemelkedő deliktumoknál a királyi főügyész), illetve a magánvádló indítványára elrendelhető; továbbá, hogy a vizsgálat során az egyes vizsgálati cselekményekre nézve indítványtételi jogot biztosít a közvádlnak, illetve a végtárgyalást csak külön vádképviselő mellett lehet megtartani. Ugyanakkor nem szólt a javaslat arról, hogy az ügyészi indítvány mennyiben határozza meg a vizsgálat terjedelmét, sem arról, mi a vádelejtés következménye. Ez utóbbi az 1880-as évek elejére kristályosodott ki a gyakorlatban akként, hogy a királyi ügyész vádelejtése az eljárás megszüntetését vonja maga után.

Ebben az időszakban merült fel továbbá az a kérdés is, hogy a bíróságnak milyen hatályt kell tulajdonítania az ügyészi indítványnak, köti-e az abban foglalt minősítés a bíróságot? A korabeli gyakorlat azt mutatta, hogy – amellett, hogy a bíróság a közvádlo által indítványozottnál súlyosabb büntetést nem állapíthatott meg – ha az ügyész vétség miatt emelt vádat, a bíróság azt nem minősíthette büntettnék.⁸ (Ez alól a halált okozó szándékos bűncselekmények elbírálása jelentett kivételt – ilyen esetekben sem a minősítésre, sem a büntetésre vonatkozó indítvány nem kötötte a bíróságot.⁹) E felfogás hívei abból indultak ki, hogy a vádlottra nézve nem a minősítésnek, hanem a büntetés mennyiségének van gyakorlati jelentősége: „a vádrendszer múlthatatlanul követeli, hogy a vád részéről kívánt büntetés maximumát is ismerje a vádlott. A minősítés inkább theoreticus érdekű, a vádlottra nézve a fő az, hogy tiszta és a büntetés tekintetében a bíró által nem fokozható büntetési tétellel állhasson szemben, miután csak így lehet teljes védelemről szó.”¹⁰ Ez az álláspont azonban helytelen, s hovatovább odáig vezethetett, hogy a vádlott jogot nyert arra, hogy a Btk.-ban megállapított büntetés maximumát ne a bíróság, hanem a vádló szabja meg.

Ezen előzmények után született meg az első írott büntetőeljárás kódexünk, melynek szabályai fél évszázadon át voltak hatályban.

III. Az 1896. évi XXXIII. tc. szabályozása a vádelvvel kapcsolatban

Az első büntetőeljárás törvényünk (régi Bp.) a vegyes rendszert, azaz a nyomozó elvű és a vádelvű rendszer jellemzőinek keveredését fogadta el, a vádrendszer túlsúlya mellett.¹¹

⁸ Az 1882. évi javaslat 472. §-a kimondta, hogy „súlyosabb büntetés azonban, mint amely a kir. ügyész által a főtárgyaláson indítványoztatott, még az esetben sem állapítható meg: ha a cselekményre, melyben vádlott bűnösnek ítéltetett, a büntető törvényekben súlyosabb büntetés lenne rendelve.”

⁹ Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett ... XXVII. k. 22. p.

¹⁰ Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett ... XXVIII. k. 124. p.

¹¹ A nyomozó elv tetten érhető abban, hogy a bűnvádi eljárást rendszerint nyomozás előzte meg: hivatalból üldözendő bűncselekmények esetén a királyi ügyészség nyomoztatott – bárhonnan is szerzett tudomást a bűncselekményekről (33., 93. §). A nyomozás és a vizsgálat írásbelisége és titkossága is az inkvizitórius jelleget erősíti, valamint az is, hogy a tárgyalás során a bíróság hivatalból is elren-

A törvény Általános rendelkezései között található a vádelv, az 1. §-ban. Eszerint: „Bűnvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, akit büntett, vétség vagy kihágás nyomatékos gyanúja terhel.”¹²

A „bírói eljárás” fogalma alá nem tartoztak természetesen a nyomozás során teljesített bírósági (vizsgálóbírói/járásbírói) cselekmények – tanúk eskü alatt való kihallgatása, tanúk vagy szakértők megbüntetése, azok vallomásra, illetve nyilatkozatra kényszerítése, szemle, lefoglalás, motozás, házkutatás foganatosítása, előzetes letartóztatás elrendelése. Ellenben az előkészítő szakaszból a vizsgálat, a vád alá helyezés és a közvetlen idézés már „bírói eljárásnak” minősült.

A régi Bp. szerint a bűnvádi eljárás megindításának első feltétele volt, hogy csak az ellen indítható bírói eljárás, akit a bűncselekmény „nyomatékos gyanúja terhel”. A nyomatékos gyanú több mint az egyszerű gyanú, de kevesebb, mint a jogi bizonyosság. Az előbbi a nyomozás megindításához volt elegendő, az utóbbi pedig a bírósági verdikt nélkülözhetetlen előfeltétele.

A vádelv második kelléke, hogy a bírói eljárás csak „a törvény értelmében” indítható, azaz a büntető anyagi jogi törvények (1878. évi V. tc., 1879. évi LX. tc.) és az eljárásjogi törvény rendelkezéseinek megfelelő módon.

Bírói eljárásnak csak „vád alapján” van helye. A törvényes vádból következik, hogy a bíróság az ügyészséget, mint független hatóságot vádemelésre vagy annak fenntartására sem utasíthatta.

Vád alatt a vádemelésre jogosítottak – a királyi ügyésznek, kivételesen a sértettnek, mint fő- vagy pótmagánvádlnak (2., 41., 42. §) – a bírói eljárás megindítására irányuló indítványa értendő. Azaz nemcsak a vádirat, mint formai kellék szükséges, hanem a vizsgálat elrendelésére, illetve a vizsgálatnak „más tette vagy más egyénre” való kiterjesztését célzó indítvány is (104., 106. §).

A személy- és tettazonosság már a vizsgálati szakaszban is érvényesült: csak az indítványban meghatározott személyre és tetre nézve volt elrendelhető, ha azt más személyre vagy bűncselekményre is ki kellett terjeszteni, a vádló indítványát kellett beszerezni – ennek hiányában csak halaszthatatlan cselekményeket lehetett teljesíteni (104., 106. §).¹³

A régi Bp. rendelkezett a vád és az ítélet viszonyáról: „A bíróság semmisség terhe alatt nem tehet ítélete tárgyává oly tettet, mely miatt a vádló vádat nem emelt” (325. § 1. bek.). A kódex a semmisségi okok között sorolta fel, ha az ítéletet

delhetette új bizonyíték felvételét (288., 322. §), illetve az esküdtbíróság előtti főtárgyalás esetén az esküdteknek indítványtételi joguk volt a bizonyító eljárás kiegészítése iránt, amely felől a bíróság határozott (351. §).

¹² Az 1882. évi törvényjavaslat ennél tágabb meghatározást adott: „Bűnvádi eljárás nem indítható más cselekmény miatt, mint amely a törvény által büntettnak vagy vétségnek vagy a törvény által, illetőleg ennek alapján és feltételei szerint kihágásnak nyilvánított és nem más ellen, mint aki ellen nyomatékos gyanú forog fenn, hogy e büntetendő cselekmények valamelyikét elkövette.”

¹³ EDVI ILLÉS KÁROLY – VARGHA FERENC: A bűnvádi perrendtartás zsebkönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Bp. 1911. 3–4. p., BALOGH JENŐ – EDVI ILLÉS KÁROLY – VARGHA FERENC: A bűnvádi perrendtartás magyarázata I. Grill Károly Könyvkereskedés, Bp., 1898. 212. p., Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett ... XXVII. kötet. 89–90. p.

a bíróság törvényes vád nélkül hozta meg, vagy a vád tárgyát nem merítette ki; az előbbi esetén a vádlott bűnösségének megállapítását hivatalból kellett figyelembe venni (384. § 1. bek. 11. pont, 5. bek.). Tett alatt azt a történeti eseményt értették, amely a büntető törvény által védett valamely jogi érdeket sértett vagy veszélyeztetett, s azt kellett a tettazonosságnál elsősorban megállapítani, hogy „a vádló mily érdekek sérelme vagy veszélyeztetése miatt emelt vádat. Ezen kereten belül a bíró szabadon mozoghat.”¹⁴ E felfogás tulajdonképpen a tettazonosságra a büntető anyagi jog rendelkezéseit tekintette irányadónak.¹⁵

A régi Bp.-ben ugyanakkor eljutottak annak felismerésére, hogy a vád keretét „a tett s nem a cím és nem is a vádló pusztá véleményeként indítványozott büntetés szabja meg. A vádlott concret és a büntetőtörvénnyel összeütközésbe jött magatartása a vád tartalma.”¹⁶ A 325. § 2. bek.-e szerint a bíróságot csupán a tettazonosság kötötte; a vádlónak a bűncselekmény minősítése, illetve a büntetés kiszabása tekintetében tett indítványa nem. A vádló egyébiránt indítványában a kiszabandó büntetés mértékére nem tehetett nyilatkozatot (315. § 1. bek.). Ezek a rendelkezések biztosították a védelem jogát oly módon, hogy közben a vád és az ítélet szabadságát sem rontották le. Emellett érvényesült az az elv, hogy a vádlottnak jogot kell biztosítani ítélethozatal előtt a vádnál szigorúbb, illetve a védekezés tárgyává nem tett bírói felfogás elleni védekezésre. Ennek érdekében a törvény akként rendelkezett, hogy ha a bíróság a vádtól eltérő, súlyosabb minősítésre látott alapot, vagy olyan minősítést is megvalósultnak látott, amire a vád nem terjedt ki, köteles volt a feleket ezekre nézve – a semmisség terhe mellett – meghallgatni, illetve a vádlottal közölni, hogy a védelem előkészítése céljából a főtárgyalás elnapolását indítványozhatta. A vádlott ez irányú indítványát két esetben nem utasíthatta el a bíróság. Egyrészt, ha a vád tárgyává tett bűncselekményre a törvény csak határozott tartamú szabadságvesztést rendelt, a bíróság pedig olyan minősítést látott megállapíthatónak, amelyre a törvény halálbüntetést vagy életfogytig tartó szabadságvesztést rendelt; másrészt, ha az elnapolásra a védelem előkészítése érdekében volt szükség (325. § 3–4. bek.).

Az előbbi rendelkezést azzal lehetett támadni, hogy olyan esetekben, amikor a bíróság a feleket figyelmezteti a meghallgatás lehetőségéről, tulajdonképpen már a meggyőződését (ítéletét) mondja ki és ezáltal a vádlott már nem a váddal, hanem az ítélettel szemben áll, s hovatovább a bíróság figyelmeztetése vádlóvá teszi a bírót.¹⁷

A vádelv legkritikusabb kérdése a tettazonosság, azaz hogy a bírósági ítélet a vádban foglalt tényeken alapul. A kommentárok szerint¹⁸ a tettazonosság a következő esetekben forog fenn.

1. Ha az eltérő minősítés folytán törvényhalmazat áll fenn (anyagi halmazat megállapítása esetén nem). Ha a vádirat több bűncselekményt tartalmaz, a

¹⁴ EDVI – VARGHA: i. m. 248. p.

¹⁵ MÓRA MIHÁLY: Az ítélet és a vád viszonyához. *Magyar Jog*, 1958/8. sz. 229–230. p.

¹⁶ Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett ... XXVIII. k. 125. p.

¹⁷ Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett ... XXVIII. k. 127–129. p.

¹⁸ BALOGH – EDVI – VARGHA: i. m. III. kötet 361–363. p., EDVI – VARGHA: i. m. 249–250. p.

bíróság megállapíthat azok helyett összefoglalt bűncselekményt (*delictum complexum*), illetve fordítva.

2. Ha a bíróság folytatólagos bűncselekményt állapít meg, és ezáltal olyan mozzanatokat is megállapít az ítéletben, amelyekre a vádló nem reflektált.
3. Nem szűnik meg a tettazonosság akkor sem, ha a bíróság – a sértett jogi érdeket nem változtatva – a vádban foglaltaktól eltérően állapítja meg az elkövetés szituációjához tartozó elemeket (hely, idő, mód).
4. A tettazonosság akkor is fennáll, ha a bíróság a vádban foglalthoz képest eltérő elkövetői alakzatot, illetve elkövetési stádiumot állapít meg.
5. Amennyiben a deliktum súlyosabb minősítése attól függ, hogy a jogi érdeket milyen fokban sértették meg, a bíróság a tettazonosság megsértése nélkül a legsúlyosabb minősítést is megállapíthatja a legenyhébb minősítésre szóló váddal szemben, illetve fordítva.
6. A bíróság továbbá „egyik bűnfajról a másikra átmehet”, ha a védett jogi érdek (a deliktum „neme”) ezáltal nem változik (pl. vagyon elleni deliktumoknál a magánvagyon a védett jogi érdek).
7. A „jogerdek azonossága mellett a bűnös akarat bármely alakulata” is fellelhető a tettazonosság sérelme nélkül.
8. A jogi érdek azonossága esetén nincs akadálya annak sem, hogy a bíróság veszélyeztető helyett sértő, avagy sértő helyett veszélyeztető bűncselekményt állapítson meg.

A tettazonosság mellett a személyi azonosság követelménye következik az 1. §-ból.

A vádelv kérdéséhez tartozik, hogy a vádlónak jogában állt a főtárgyaláson a vádmódosítás: a vádváltoztatás és a vádkiterjesztés egyaránt (316. §). A kódex egyúttal garantálta azt is, hogy a vádlott tudja, milyen bűncselekmény miatt kívánja a vádló a megbüntetését: ha a vádló „a megfelelő vád emelése céljából” a főtárgyalás félbeszakítását vagy elnapolását indítványozta¹⁹, annak elbírálása előtt a bíróság a vádlottat meghallgatta. Ilyenkor – ha a vádlottnak nem volt védője – a törvény az elnök kötelességévé tette a vádváltoztatás megmagyarázását a vádlott felé és az arról való meggyőződést, hogy a vádlott megértette-e annak következményeit; továbbá a vádlottat (és védőjét) meg kellett kérdezni arról, hogy a vádváltoztatás miatt a védelem előkészítése céljából kívánják-e a főtárgyalás félbeszakítását vagy elnapolását. E kérdés feltevésének, illetve a kérdés és a felelet jegyzőkönyvbe foglalásának elmaradása semmisségi oknak minősült (317., 384. § 1. bek. 5. pont). A bíróság csak abban az esetben tagadhatta meg a főtárgyalás félbeszakítását (elnapolását), ha az a védelem előkészítése céljából nem volt szükséges (318. §).

A vádló váddal való rendelkezési joga arra is kiterjedt, hogy a vádat elejtse a vizsgálat szakaszában vagy a főtárgyaláson. Ennek következménye az volt a régi

¹⁹ Vádmódosítás esetén a főtárgyalás félbeszakításának vagy elnapolásának indítványozása mellett a vádlónak lehetősége volt arra is, hogy azonnal, illetve a bizonyító eljárás befejezte után előterjessze módosított vádindítványát; hatáskör változás esetén pedig indítványozhatta, hogy az ügyet az esküdtbírósághoz tegyék át (az esküdtbíróság előtt folyó tárgyalást viszont nem lehetett a törvényszékhez áttenni).

Bp. szerint, hogy – amennyiben az arra jogosult sértett nem vette át a vád képviselét – a vizsgálóbíró, illetve a bíróság az eljárást megszüntette (128. §, 323. § 1. bek.).

Az első büntetőeljárási törvényünk szerint a bíróság túlságosan vádhoz kötött volt abból a szempontból, hogy nem állapíthatott meg olyan tényeket, amelyeket az ügyészi vád tényállása nem tartalmazott. Ez kifogásolható rendelkezés, hiszen az ítékezés során figyelemmel kell lenni arra, hogy a lefolytatott bizonyítás eredményeként a vádbeli tényállás módosulhat, és így tud csak eleget tenni az objektív valóságnak megfelelő tényállás-megállapítási kötelezettségének.

Ezt követően vizsgáljuk meg, hogy az elmúlt ötven évben a vádelv szabályozásának fejlődése hogyan alakult; a bíróság vádhoz kötöttsége mennyiben „lazult”, és az ítélezési szabadságot hogyan befolyásolta.

IV. A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (Bp.) és annak 1954. évi V. törvénnyel (Bpn.) való módosítása a vádelvről

Az 1871. évi XXXIII. tc. által felállított ügyészi szervezet az évtizedek folyamán változásokon ment keresztül;²⁰ az 1950. évi 12. sz. tvr.-rel pedig felszámolták a vizsgálóbíró intézményét, és az azzal járó jogkört csaknem teljes egészében az államügyészségekre ruházták át. Az új típusú, szocialista ügyészi szervezet 1953-ban jött létre.²¹

A vád képviselét a büntetőeljárásban az ügyész mellett a magánvádló gyakorolta a törvény szerint; a pótmagánvádló intézménye az 1954. évi V. törvénnyel (Bpn.) megszűnt.

Míg a régi Bp. az I. Fejezet szerinti Általános rendelkezések között rögzítette a vádelvet, addig az első szocialista büntetőeljárási kódex nem vette fel azt a garanciális jellegű szabályokat rögzítő Alapvető elvei közé, hanem az a bírósági eljárás szabályai között, a 178. §-ban jutott kifejezésre.²² Az eredeti szabályozás szerint a bíróság csak olyan tények alapján hozhat ítéletet, amelyek miatt vádat emeltek [178. § (1) bek.].

A Bp. eredetileg tehát továbbra is a bírósági ítéletnek az ügyészi vádtól való túlzó függőségét mondja ki: az ítéletben foglalt tényeknek meg kellett egyezniük a vádban foglalt tényekkel. Ezzel összefüggésben a hatályon kívül helyezési okok között szerepelt, ha az ítéletet törvényes vád nélkül hozták vagy az ítélet a vád

²⁰ A 81/1945. M.E. sz. rendelettel felállították a népügyészségeket, majd az 1946. évi VII. törvénnyel biztosították a demokratikus államrend és alapintézményei védelmét. Három év múlva, az 1949. évi XI. törvény pedig a vádképviselőt ellátását a járásbírók előtt is az ügyészi szervezet feladatává tette és a járásbírók mellett államügyészségi kirendeltségeket szervezett. Egy évvel később, az 1950. évi IV. törvény megszüntette a főügyészségeket.

²¹ 1953. évi 13. sz. tvr. a Magyar Népköztársaság ügyészségéről.

²² Az 1950-es években hosszas vita folyt arról, hogy a vádelv egyáltalán bekerüljön-e az alapelvek közé. Lásd részletesen SZABÓ LÁSZLÓNÉ: Vádelv a magyar szocialista büntető eljárásjogban. *Jogtudományi Közlöny*, 1960/II. sz. 610–613. p.

tárgyán túlterjedt – ezeket a bíróság hivatalból is figyelembe vette –, továbbá ha a bíróság a vád felől egészen vagy részben nem határozott [198. § (1) bek. 7–8. pont, (2) bek.]. E rendelkezések egyúttal a védelem érdekét – a bíróság meglepetésszerű döntésének megakadályozását – is szolgálták.

A tényhez kötöttséggel szemben ugyanakkor – a korábbi szabályozáshoz hasonlóan – a vád tárgyává tett tények elbírálásánál a bíróságot az ügyész, illetőleg a magánvádló (minősítésre és a büntetés kiszabására tett) indítványa nem kötötte. Amennyiben a bíróság a jogi elbírálást a vádlott javára változtatta meg, annak nem volt további feltétele; a vád terhére való megváltoztatás esetén viszont lehetőséget kellett biztosítani számára, hogy arról tudomást szerezzen. Az 1951. évi eljárási törvény ezért kimondta, hogy amennyiben a bíróság úgy találja, hogy a tények alapján a terhelttel szemben a vádban megjelöltnél súlyosabb büntetési tétel alá eső bűncselekményt kell megállapítani, erre a feleket előzetesen figyelmeztetnie kell. A felek indítványára a bíróság elnapolja a tárgyalást, ha az a védelem előkészítése érdekében szükséges [178. § (2) bek.].²³

A tettazonosság követelménye ugyanakkor természetesen nem zárta ki azt, hogy a vádban foglalt tényeket a bíróság a lefolytatott bizonyítás eredményéhez képest, a lényegét nem érintő módon módosítsa, helyesbítse (pl. az elkövetés helye, ideje, módja tekintetében).

A Bpn. a vádelvet, a vád és az ítélet viszonyát a korábbihoz képest lényegesen módosította, s ekként határozta meg: a bíróság a terhelt cselekményét – a törvényi kivételektől eltekintve – a vád alapján bírálja el. Ennek megfelelően a bíróság az előkészítés során – ha a vádat megalapozottnak találta – nem a vádigényt, hanem az elé került ügyet vette át elbírálásra, s ezzel az ügy egészének tekintetében vállalt kötelezettséget – a felek rendelkező cselekményeitől függetlenül.²⁴

A Bpn. a vád és az ítélet viszonylatában kivételeket állapított meg. Egyrészt nem változott a Bp. azon eredeti szabálya, miszerint a vád tárgyává tett tények jogi elbírálásánál a bíróságot a vádló indítványa nem köti. Másrészt módosult az a rendelkezés, ami a vádlott terhére való megváltoztatás esetén biztosítja a megfelelő védekezés lehetőségét: ha a terhelttel szemben a vádban megjelöltnél súlyosabb büntetési tétel alá eső bűncselekményt kell megállapítani, a tárgyalást a felek bármelyikének indítványára – természetesen a bíróság előzetes figyelmeztetését követően – el kell napolni, ha a bíróság megítélése szerint az elnapolás a nyomozás kiegészítése, illetőleg a védelem előkészítése érdekében szükséges [178. § mód. (3) bek.]. Harmadrészt pedig bekerült a vád tárgyává nem tett bűncselekményre vonatkozó ítélet esete: ha a tárgyaláson megvizsgált bizonyítékok szerint a terhelt a vádban megjelölt bűncselekményen felül más bűncselekményt is elkövetett, a bíróság

²³ A Bpn. kiegészítette ezt azzal, hogy a tárgyalást akkor is el kell napolni, ha az a nyomozás kiegészítése érdekében szükséges.

²⁴ MOLNÁR LÁSZLÓ és munkaközössége: *A büntető perrendtartás kommentárja*. KJK, Bp. 1957. 527–528. p.

a terhelt bűnösségét ennek alapján is megállapíthatja.²⁵ Ha a bizonyítás kiegészítése, illetőleg a védelem előkészítése szükségessé teszi, a bíróság a tárgyalást elnapolja, indokolt esetben pedig az eljárást e részben elkülöníti [178. § mód. (4) bek.].

Ez utóbbi két kivétel a közvadás ügyek esetén érvényesült, magánvadás ügyekben nem volt kivétel: a bíróság a vádlott cselekményét mindig csak a vád (feljelentés) alapján bírálhatta el [vö. 175. § (3) bek. c) pont és (4) bek.].

A 178. § (3) és (4) bek.-ének bevezetését a törvényhozó azzal indokolta, hogy a bírósági tárgyaláson az ügyész nem mindig van jelen.²⁶

Az említett kivételek beiktatásával függ össze az is, hogy a fentebb említett hatályon kívül helyezési okok közül a vádon túl terjeszkedő ítélet az 1954. évi módosítástól kezdődően nem szerepelt, s a törvényes vád hiánya, illetve az az eset, ha a bíróság ítélete a vád felől egészben vagy jelentős részben nem határozott, relatív hatályon kívül helyezési okká „szelídültek” [mód. 202. § f) pont].

Látható tehát, hogy az 1954. évi módosítással különbséget tettek eljárási hatáskörében a vád keletkezése és a tárgyalás egész folyamata (különösen az ítélelhozatal idején való) fennállása között. Míg a vád keletkezése a büntető per (s így az ítélet) elengedhetetlen előfeltétele, addig a tárgyalás lefolytatásához és az ítélelhozatalhoz „a már megemelt vád megléte lefokozottabb, csak viszonylagos, relatív szükség-szerűség [...]”²⁷ A vád megléte a magánvadás ügyekben továbbra is az ítélet előfeltétele volt, míg közvadás ügyekben csak általában volt az. E mellett természetesen a bíróságnak továbbra is fennállt a vád kimerítésére vonatkozó kötelezettsége.

A módosítással – ahogyan Móra fogalmaz – „a tettazonosság bálványá dőlt le”.²⁸ A korabeli irodalomban megállapították, hogy valójában 1954-től az objektív igazság elve került hangsúlyozásra a vádelvvel szemben. A bíróságnak ui. módott kell adni arra, hogy a tárgyaláson feltárja az objektív valóságnak megfelelő tényállást, amire ítéletét alapítja – olyan esetekben is, ha azok a vádban nem szereplő tényeken alapulnak.²⁹

A vád ura a Bp. szerint továbbra is a vádló, aki rendelkezik a váddal: vádat emelhet, módosíthat, elejthet, illetve a vád képviselőtét a magánvádlótól átveheti.

A vádlónak továbbra is jogában áll a vádat módosítani: megváltoztatni vagy kiterjeszteni a tárgyalás során bármikor, de legkésőbb, amíg a bíróság vissza nem

²⁵ A „megállapíthatja” kifejezésből következően elvileg a bíróság nem volt köteles a többletcselekményt elbírálni; a gyakorlat viszont azt mutatta, hogy az kötelessége a bíróságnak. In Móra Mihály – Kocsis Mihály (szerk.: Móra Mihály): *A magyar büntető eljárási jog*. Tankönyvkiadó, Bp., 1961. 398. p. A bíróság továbbá a vádlottat a vád tárgyává nem tett más bűncselekményben olyan esetben is bűnösnek mondhatta ki, ha a vádban szereplő bűncselekmény vádja alól egyidejűleg felmentette.

²⁶ „Ilyen esetekben pedig előfordulhat, hogy a vád kiterjesztése, illetőleg módosítása olyan bűncselekményekre vonatkozóan történik, amely nem teszi szükségessé az ügyész személyes közreműködését, sőt az felesleges és az eljárás elhúzóását eredményező intézkedés lenne”, továbbá „az ügyész távolléte esetére biztosítják az eljárás zökkenőmentes folytatásának lehetőségét és az eljárásnak az anyagi igazságnak megfelelő befejezését, semmi esetre sem jelenthetnek azonban törést a közös célra irányuló bírósági és ügyési tevékenység összhangjában.” (miniszteri indokolás).

²⁷ MÓRA – KOCSIS: i. m. 158. p.

²⁸ MÓRA – KOCSIS: i. m. 338. p., ugyanígy MÓRA: i. m. 229. p.

²⁹ MÓRA – KOCSIS: i. m. 389. p. Hasonlóan MOLNÁR LÁSZLÓ és munkaközössége: i. m. 528. p.

vonul ítélethozatalra. A vád megváltoztatása esetén a bíróság a vád tárgyában ugyanazon a tárgyaláson azonban csak akkor határozhatott, ha a változtatás a terhelt javára szolgált, avagy ha a tárgyalás elnapolására a védelem előkészítése érdekében nem volt szükség. A vád kiterjesztése esetében pedig – a korábbi szabályozáshoz hasonlóan – a tárgyalás elnapolására, illetve az eljárás elkülönítésére volt lehetőség (168. §).

A vádelejtésre vonatkozó szabályozást az 1954. évi novella módosította. A Bp. eredeti rendelkezése szerint az ügyészi vádelejtés következménye az eljárás kötelező megszüntetése volt – mind a tárgyalás előkészítése szakaszában [145. § (1) bek. b) pont], mind pedig a tárgyaláson [175. § (3) bek.], kivéve, ha a pótmagánvádló a vád képviseletét átvette.

A Bpn.-nel – mint előbb említésre került – a pótmagánvádló intézménye mintegy fél évszázadra eltűnt a magyar büntetőeljárás jogból. Ám annak, hogy az ügyész az eljárás melyik szakaszában ejtette a vádat, a büntetőeljárás folytatására nézve döntő jelentősége volt. Ha az ügyész a tárgyalás előkészítése során, legkésőbb az előkészítő ülésen (olyan ügyekben, amikor nem kellett előkészítő ülést tartani: amíg a tanács elnöke a tárgyalás hatánapját ki nem tűzte) a vádat elejtette, az egyértelműen az eljárás megszüntetését eredményezte, a bíróság tovább nem vizsgálódhatott ateinketben [145. § (1) bek. mód. b) pont]. Ilyen esetben – amennyiben a bíróság szabályszerű vádelejtés alapján hozta meg megszüntető végzést – az törvényességi óvással sem volt megtámadható azon az alapon, hogy a vádelejtés valamely okból téves volt. A vádló tévedése ui. a megszüntető határozat törvényességét nem érinti. Ez esetben a vádló tévedése perújítási indítvánnyal volt orvosolható (régí BK 164.).

A tárgyalási szakaszban az ügyész vádelejtése viszont már nem kötelezte a bíróságot az eljárás megszüntetésére [175. § mód. (4) bek.]. Amennyiben a bíróság az előkészítő ülésen elrendelte az ügy tárgyalását (vagy a tanács elnöke a tárgyalás hatánapját kitűzte),³⁰ akkor a bíróság a büntetőeljárást a vádelejtés okából nem szüntethette meg, hanem tárgyaláson kellett annak eredménye szerint megfelelő határozatot (eljárás megszüntetése, felmentő vagy bűnösséget megállapító ítélet) hoznia (XIII. sz. BED). Ez azt jelentette, hogy ha más megszüntetési ok [175. § (3) bek. a)–b)–d)–e) pont] nem merült fel, csupán az ügyész vádelejtése okából a bíróság a tárgyaláson nem szüntethette meg az eljárást.

A Legfelsőbb Bíróság a XIII. sz. BED-ben azzal támasztotta alá ezt a rendelkezést, hogy „a vád megszabja ugyan általában a tárgyalás kereteit, a büntető eljárás általános irányát, tájékoztatja a vádlottat, hogy mivel szemben kell védekeznie, de nem vonja meg szükségképpen az ítélezés korlátait. [...] A bíróság az anyagi igazságot ugyanolyan módon tartozik vizsgálni, a bűncselekménnyel szemben a társadalmi védekezést ugyanolyan módon köteles érvényesíteni, akár elejtette a vádat a tárgyaláson az ügyész, akár nem. [...] Az ügy tisztázása érdekében ezért a

³⁰ Ha az ügyész írásbeli vádelejtő nyilatkozata ezen időpontokat megelőzően keltezett, de a bírósághoz csak azt követően érkezett, már a tárgyaláson való vádelejtésre vonatkozó szabály lett irányadó.

vádelejtés után is köteles az eljárást mindaddig folytatni, amíg a tényállást teljesen fel nem derítette. A felderített tényállás ugyan ilyen esetben is alapul szolgálhat az eljárás megszüntetésére, amennyiben olyan körülmények derültek ki, amelyek az eljárási szabályok szerint az eljárás megszüntetését kell, hogy eredményezzék. Egyébként azonban a bíróságnak a bűnösség kérdésében határozva a vádlottat fel kell mentenie vagy bűnösségét a vádelejtés ellenére meg kell állapítania.” A Legfelsőbb Bíróság kifejtette ugyanott, hogy olyan ügyben, „amelynek tárgyalását a bíróság az előzetes megvizsgálás alapján szükségesnek látta s ilyen értelmű határozatot is hozott, a bíróság elől a döntést elvonni, a bíróságot e döntés kötelezettsége alól mentesíteni nem lehet. Ez akadályozhatná a bíróság alkotmányos feladatainak teljesítését.”

A Bpn. e módosítását néhány évvel később úgy értékelték a kommentárban, hogy az „jelentős rést ütött a burzsoá eljárásjognak azon az elvén, hogy ’a vádló ura a vádnak s a vád elejtése esetén az illető ügyben a bíróságnak eljárnia nem lehet’. A 175. § (4) bek.-e a tiszta vádelvet korlátozta, s élesen elkülönítette a vád funkcióját az ítélőbíróság funkciójától. A bíróságot nem kötik a feleknek – így az ügyésznek sem – az ügy érdemére vonatkozó nyilatkozatai.³¹

Magánvádas eljárás esetén ugyanakkor nem volt jelentősége annak, hogy a magánvádló a vádat a bírósági eljárás mely szakaszában ejtette el, az mindenképpen az eljárás megszüntetését eredményezte.

Az 1954. évi V. törvény az ügyész váddal való rendelkezési jogát más módon is csorbította – a tárgyalás előkészítése szakaszában. A Bpn. a tárgyalás előkészítését hangsúlyosabbá téve (a Bp. szerint eredetileg csak kivételesen került sor az ügy érdemi előkészítésére, általában a tanács elnöke a vádirat benyújtását követően kitűzte a tárgyalást) bevezette az előkészítő ülés intézményét, melynek központi vizsgálandó kérdése a vád megalapozottságának vizsgálata volt. Az előkészítő ülésen – egyéb kérdések megvizsgálása mellett – a bíróság módosíthatta a vádiratot (!), ha az ügyész azt nem tette meg vagy ott nem volt jelen [140. § mód. (3) bek. a) pont]. Ez azt jelentette a gyakorlatban, hogy a bíróság a nyomozás anyagának alapulvételével a vádirat tényállási részét is megváltoztathatta, ami alapján a vádban megjelölt bűncselekményen felül további más bűncselekményt is a vád (!) tárgyává tehetett. Ez a szabály, illetve gyakorlat azonban magának az eljárási törvénynek a rendelkezésével is összeütközésben állt: a 140. § (2) bek. c) pontja szerint a bíróság ui. az előkészítő ülésen azt volt csupán köteles – egyebek mellett – megvizsgálni, hogy a vádirat helyesen tartalmazta-e a cselekmény törvényi minősítését. Azzal, hogy a bíróság a vád tárgyává nem tett tényekre is kiterjeszkedett, túllépte törvényi feladatait. A rendelkezés védelmében pedig azt hozták fel, hogy az a vád és a védelem érdekét egyaránt szolgálja, mivel a tárgyalásra való fokozott felkészülést bizto-

³¹ MOLNÁR LÁSZLÓ és munkaközössége: i. m. 132–133. p.

sítja.³² A vádiratot a bíróság indokolt végzéssel módosíthatta, amely ellen fellebbezésnek nem volt helye.³³

A bíróság vádirat módosítási jogának gátat a személyi kötöttség szabott: a vádat nem terjeszthette ki a vádiratban meg nem jelölt személyre – ha úgy találta, hogy a megvádolt személyen kívül más személyeket is bűncselekmény alapos gyanúja terhel, az iratokat a büntetőeljárás lefolytatása végett az ügyésznek megküldte, vagy a nyomozás lefolytatása és a vádiratnak újabb személyekre is kiterjedő vádirat benyújtása végett az ügyészségnek visszaadta [vö. 2. §. 87. § (4) bek.]. A tényállási kötöttség helyes értelmezését pedig a Legfelsőbb Bíróság akként adta meg, hogy – mivel a bírói eljárást pusztá gyanúkok alapján lefolytatni nem lehet – az előkészítő ülésen a vádirat kiegészítése olyan bűncselekménnyel, ami a vádiratban nem szerepel, csak a vádirat benyújtásához megkívánt feltételek megléte esetén történhet meg; ha a tényállás ilyen tekintetben is felderített és a bűnösség megállapításához szükséges adatok rendelkezésre állnak.³⁴

Az első szocialista büntetőeljárás kódexünk 1954-es módosító rendelkezéseiről egy évtizeddel később Steffler Sándor úgy írt, hogy az „olyan látszatot keltett, mintha a perben már nem is ügyészi, hanem bírósági vád lenne”,³⁵ hiszen „a bíró teljes szabadságot élvezett ítélezési joga tekintetében, a feltétel csak az volt, hogy a terheltet valamilyen cselekménnyel vádolják”.³⁶ A „bírósági vád” felszámolására a következő eljárási törvénykönyvvel került sor.

V. A büntető eljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet szabályozása

A második szocialista eljárási kódex több tekintetben is módosította a váddal összefüggő egyes rendelkezéseket.

Míg a Bp. szigorúan a legalitás elvén állt, addig az 1962. évi tvr. teret engedett az opportunitás elvének.³⁷ Ez a közvádló tekintetében úgy jelent meg, hogy a legalitás keretében továbbra is rendelkezik a váddal: vádat emel, illetve a vádat módosíthatja vagy elejtheti – ezeket indokolnia is kell. [17. § (2) bek.]. Az 1962. évi kódexszel ugyanakkor célszerűségi okból bevezették a vádemelés mellőzése intézményét (169. §).

³² MÓRA – KOCSIS: i. m. 338–339. p., MOLNÁR LÁSZLÓ és munkaközössége: i. m. 374–339. p.

³³ A Legfelsőbb Bíróság egyébként ezt azzal indokolta, hogy a bíróság ilyen tartalmú végzése csak körvonalazza az eljárás kereteit, anélkül, hogy kötné a bíróságot. „Csak irányvonalat szab és figyelmeztetést tartalmaz a vádlott számára a védekezése kereteit illetően. Nem zárja azonban le a jogerő hatályával ezeket a kérdéseket.” MOLNÁR LÁSZLÓ és munkaközössége: i. m. 376. p.

³⁴ Legfelsőbb Bíróság Bf. V. 1801/1955.

³⁵ STEFFLER SÁNDOR: A vádelv érvényesülése a büntető eljárásban. *Magyar Jog*, 1968/5. sz. 265. p.

³⁶ STEFFLER SÁNDOR: A vád tárgyává tett „cselekmény”. *Magyar Jog*, 1974/6. sz. 976. p.

³⁷ Az opportunitás elvéről azt vallották korábban, hogy az „a szocialista törvényesség érvényesítésével ütközik, ellentétben áll a büntetőjog kögens jellegével, és az eljárási hatóságok számára túlságosan széles mérlegelési lehetőséget biztosít.” In Barna Péter – Király Tibor – Szabó Lászlóné: *Magyar büntető eljárási jog I.* (szerk.: Király Tibor) Tankönyvkiadó, Budapest, 1965. 87. p.

A vádelvvel összefüggő rendelkezések is több tekintetben módosultak, „enyhültek”. A korábbi szabályozási megoldáshoz hasonlóan, a tvr. I. Fejezetében sem található meg a vádelv mint alapelv, az a dinamikus rész részletrendelkezéseiből áll össze.

Bíróági eljárás továbbra is törvényes vád alapján indulhat meg. A törvényes vád fogalmát a kódex nem határozza meg, de az elmélet definiálta: törvényes a vád, „ha azt a büntető eljárási jogszabályban megjelölt szerv vagy személy a szükséges tartalmi és formai követelmények megtartásával terjeszti elő.”³⁸ Míg a Bp. a törvényes vád hiányát kifejezetten említette a hatályon kívül helyezési okok között, addig az 1962. évi kódex nem tartalmaz ilyen rendelkezést. Ezért a gyakorlatban kellett kialakítani a megoldást ilyen esetekre. A bíróság a törvényes vád hiánya esetén az első fokú eljárás során áttette az ügyet az ügyészséghez, amely vagy vádat emelt vagy egyéb okból az eljárást megszüntette. Amennyiben a bíróság a másodfokú eljárásban észlelte a hiányt, azt legfeljebb relatív hatályon kívül helyezési okként vehette figyelembe [256. § (1) bek.].

Vizsgálандó, hogy a vádhoz kötöttség két vetülete hogyan jelent meg. A személyi kötöttség régtől fogva ugyanazt jelenti: csak azzal szemben folytatható le a bírósági eljárás, akivel szemben vádat emeltek; a bíróság nem vonhat be más személyt az eljárásba a vádlott mellett vagy helyett. Ha arra a meggyőződésre jutott, hogy más az elkövető, az ügyész figyelmét viszont felhívhatta a vádemelésre.

A tényálláshoz kötöttségről az 1962. évi kódex akként rendelkezett, hogy a bíróság csak olyan tények alapján hozhatott ismét ítéletet, amelyek miatt vádat emeltek [224. § (1) bek.]. A bíróságnak a vádban foglalt tényálláshoz kötöttségéből további rendelkezések vezethetők le. Egyrészt az, hogy a bíróság általában köteles a vádirat szerinti tényállásra a bizonyítást lefolytatni, s az alapján érdemi döntést hozni. A terhelt ellen csak a vád tárgyává tett cselekménye miatt lehet eljárást folytatni, e főszabály alól azonban célszerűségi okból a jogszabály kivételeket határozott meg a bűnhalmazatban álló, csekélyebb súlyú büntett miatt, aminek a vád tárgyává tett súlyosabb büntett mellett a terhelt felelősségre vonása szempontjából nincs jelentősége. „Mellőzésre” sor kerülhet a tárgyalás előkészítése során; a tárgyaláson pedig egyrészt a bizonyítás mellőzése által, másrészt az eljárás megszüntetésének egyik eseteként is meghatározták [179. § (2) bek., 211. §, 221. § (2) bek. f) pont].

A tettazonossággal összefüggő további rendelkezés – a Bp. 178. § (4) bek.-ével szemben –, hogy a bíróság hivatalból nem terjeszthette ki a vádat: a 224. § (4) bek.-e szerint ha a bíróság a bizonyítás eredményéhez képest úgy látja, hogy a terhelt más büntettségben is bűnös, mint ami miatt ellene vádat emeltek, a vádlót felhívja vádkiterjesztési joga gyakorlására. Amennyiben az ügyész a tárgyaláson nem vesz részt, a tárgyalás elnapolása vagy az eljárás elkülönítése mellett az iratokat a felhívást tartalmazó határozattal együtt kell neki megküldeni. Am ha az ügyész a vádat nem terjeszti ki, a bíróság immár nem tehet ítélete alapjául olyan tényeket, ame-

³⁸ BARNA – KIRÁLY – SZABÓ: i. m. I. 91. p.

lyekre a fennálló vád nem vonatkozik. Természetesen a tett lényegének kell azonosnak lennie a vádban és az ítéletben; az elkövetés szituációjának elemei (elkövetés helye, ideje stb.) tekintetében az ítélet eltérhet a vádiratban foglaltaktól.

Jogkérdésekben – hagyományosan – a vádtól kötetlenség jelenik meg: a 224. § (2) bek.-e kimondta, hogy a vád tárgyává tett tények jogi elbírálásánál a bíróságot az ügyész, illetve a magánvádló indítványa nem köti. A Bp.-vel egyezően az 1962-es kódex feljogosítja a bíróságot a cselekmény eltérő minősítésére, és a vádlott terhére szóló változtatás esetén ugyanúgy biztosítja számára, hogy arról tudomást szerezhessen. Ha a bíróság úgy találja, hogy a vád tárgyává tett tények alapján a terhelttel szemben a vádban megjelölnél súlyosabb büntetési tétel alá eső büntetést kell megállapítani, a tárgyalást a vádló, a terhelt vagy a védő indítványára el kell napolni, ha a bíróság megítélése szerint az elnapolás a bizonyítás kiegészítése végett, illetve a védelem előkészítése érdekében szükséges [224. § (3) bek.].

A vádelvvel összefüggő rendelkezések más tekintetben is „enyhültek”; nevezetesen az ügyész váddal való rendelkezési joga tekintetében. A bizonyítás eredményének megfelelően az ügyészt (illetve a magánvádlót) továbbra is megilleti – az első fokú bíróság határozatának meghozataláig – a vád módosításának (megváltoztatásnak vagy kiterjesztésnek) joga, a védelem jogának szem előtt tartása mellett [213. §, 224. § (4) bek.]. A váddal való rendelkezés magában foglalja a vádelejtést is, melynek tekintetében a magánvádló vádelejtése – a korábbival egyezően – minden esetben [179. § (1) bek. e) pont, 221. § (1) bek. c) pont], az ügyész negatív tartalmú állásfoglalása viszont nem minden esetben vezet szükségképpen a bírósági eljárás megszüntetésére.

A tárgyalás előkészítése során az ügyész indokolt vádelejtése – a Bp. 145. § (1) bek. b) pontjával azonosan – az eljárás feltétlenül megszüntetését eredményezi [179. § (1) bek. e) pont]. Itt kell azonban megemlíteni, hogy a Bp.-vel szemben az 1962. évi eljárási kódex szerint már nem illeti meg a vádirat módosításának joga a bíróságot az előkészítő ülésen: csak arra hívhatja fel a figyelmet, hogy a büntett a nyomozás adatai szerint a vádirattól eltérően is minősülhet [176. § (1) bek. a) pont].

A tárgyalási szakaszban viszont az ügyészi vádelejtés továbbra sem vonja maga után kizárólagos következményként a megszüntetést, a vádelv ugyanakkor összességében mégis jobban érvényesülhetett, mint korábban. Ennek pedig az az indoka, hogy – míg a Bp. szerint, ha az ügyész a vádirat elfogadása után ejtette el a vádat, az nem mentette fel a bíróságot attól a kötelességtől, hogy az ügyet érdemben el ne bírálja – a tvr. kimondta, hogy ha az ügyész a vádat a tárgyalási szakban elejti, a bíróság erre hivatkozással az eljárást megszüntetheti; ha azonban a vádelejtést nem látja indokoltnak, az eljárást folytatja és érdemi határozatot hoz [221. § (3) bek.]. A törvényhozó azzal magyarázta a módosítást, hogy „figyelemmel arra, hogy az ügyészi vádelejtés az esetek túlnyomó többségében indokolt és megalapozott, felesleges, hogy a bíróság minden vádelejtés után tovább folytassa a tárgyalást és érdemi indokollással ellátott határozatot hozzon.” (Általános Indokolás). A vádelejtés folytán hozott megszüntető végzésnek anyagi jogereje van, az esetleges téves

vádelejtés esetén is. Éppen ezért (s mert ilyen esetekben sem perújításnak, sem törvényességi óvásnak nincs helye) módot kellett adni a téves vádelejtéssel okozott törvénysértés kiküszöbölésére, így kivételesen biztosították a lehetőséget a bíróság számára: ha a vádelejtést nem látta indokoltnak, az eljárást folytathatta és ítéletet hozhatott azon tények alapján, amelyek az ügyész által elejtett vádban szerepeltek.

A váddal való rendelkezéssel kapcsolatos kérdés az is, hogy hol van az a határ, ameddig a bíróság a cselekmény elbírálása során a tettazonosság megsértése nélkül elmehet. Másként fogalmazva: mi a vád tárgya?

1966-ban cikksorozat jelent meg a Magyar Jog hasábjain a vád tárgya meghatározását illetően. E kérdés megválaszolását nem tette könnyűvé a büntetőeljárás törvénynek a vádirat tartalmára vonatkozó szabályozása sem. A 168. § szerint – többek között – tartalmi elem a tényállás rövid előadása a büntett elkövetési helyének és időpontjának, módjának, indítékainak, következményeinek és egyéb lényeges körülményeinek megjelölésével. Felmerül a kérdés, hogy mely tények különbözősége esetén beszélhetünk még tettazonosságról. A vádiratnak eleme a vád tárgyává tett büntett megjelölése a Btk. vonatkozó rendelkezésére hivatkozással. Ezzel összefüggésben pedig az a kétség fogalmazódott meg többekben, hogy ha az ügyész pl. egységként értékelt egy eseményt, a bíróság álláspontja pedig halmazat megállapítása, történt-e vádemelés a nem minősített cselekményi rész tekintetében vagy sem. A vád tárgyának megfogalmazása mind az elméleti, mind a gyakorló jogászokat megosztotta.

A gyakorlatban az ügyész az álláspontot képviselte,³⁹ hogy csak az lehet vád tárgya, amit jogilag is értékelt az ügyész. Ezzel az érveléssel egyetértett többek között Földvári József és Salamon Géza is, mondván: a vád emelése még nem azonos a tények pusztá előadásával, az ügyész kötelezettsége, hogy „a vádiratban félreérthetetlenül juttassa kifejezésre, hogy milyen tényeket kíván jogilag értékelni”. Az ügyész ui. a vádiratban leír olyan tényeket is, amiket nem tart bűncselekménynek (mert pl. az elévült, vagy hiányzik a magánindítvány).⁴⁰ Földvári azzal támasztja alá ezt az álláspontot, hogy a bíróság – a bizonyítás eredményeként – a vádnak a vádló általi kiterjesztése nélkül a tényállás változását csak annyiban veheti figyelembe, amennyiben az a vád ténybeli alapjának lényegét nem érinti, azaz olyan esetben, amikor az ügyész a vádváltoztatás jogával élhetne. Annak eldöntése pedig, hogy a tényállás változása mikor ad alapot a vád változtatására vagy kiterjesztésére, a tények jogi(!) értékelését feltételezi. Ezért kell az ügyésznek a vádiratban azokat a cselekményeket jogilag is értékelnie (minősítenie), amelyek miatt felelősségrevonást kíván. „Az ítékezés kereteit a vád tárgyává tett tények szabják meg, az pedig, hogy az ügyész mely tényeket tett vád tárgyává, csak a tények jogi értékeléséből, azok minősítéséből ismerhető fel.”⁴¹

Másrészről viszont a bírósági gyakorlat azt tükrözte, hogy a vádiratban leírt tények minősülnek a vád tárgyának, kivéve, ha az ügyész kifejezetten eltérő nyilat-

³⁹ ÜK 1965/6. sz. a Legfőbb Ügyészségnek az alárendelt ügyészek részére adott iránymutatása.

⁴⁰ SALAMON GÉZA: A vád tárgyává tett tények. *Magyar Jog*, 1966/5. sz. 204–205. p.

⁴¹ FÖLDVÁRI JÓZSEF: Mi a vád tárgya? *Magyar Jog*, 1966/6. sz. 253. p.

kozatot tett (pl. a vádemelés mellőzése által). A jogirodalomban e felfogáshoz emlitendő Bagi Dénes és Tamics Jenőné.

Ezen elmélet alapja az a tétel, hogy az ügyész – mivel a vádemelés során nem érvényesül az opportunitás elve – a vádiratban köteles vád tárgyává tenni minden felderített, büntettet megvalósító vádlotti magatartást. Bagi a tanulmányában kifejti, hogy – mivel az ügyész a nyomozás során felderített minden tett miatt köteles vádat emelni – a vádirat tényállási és minősítő részét szükség esetén (ha azt a vádirat benyújtása után az ügyész nem tette meg) a bíróságnak kell úgy összhangba hoznia, hogy a vád tárgyává tett tényeket a Btk.-nak megfelelően minősíti, s ennek eredményeként a terheltet bűnösnek mondja ki olyan vád tárgyává tett büntetben is, amit az ügyész jogilag nem értékelt ugyan, de arra nézve a nyomozást nem is szüntette meg.⁴² Tamics Jenőné ehhez az elmélethez csatlakozva – az ügyész kötelességeit és jogait, a vádirat tartalmi kellékeit és a vádemelés mellőzésének módját meghatározó jogszabályhelyek egybevetésével – kifejtette, hogy „a vád tárgyát a leíró részben közölt, a vádlott büntetőjogi felelősségét megalapozó tények képezik, feltéve, hogy a vádiratból vagy az iratokból ennek ellenkezője kifejezetten nem tűnik ki.”⁴³ A vád tárgyának meghatározása negyven évvel később is ugyanilyen nagy vitát váltott ki a büntetőjogászok között (ld. a VII. fejezetet).

A tvr. rendelkezései egy évtizedig voltak hatályban, s az azt követő kódex majd’ harminc évre határozta meg a büntetőeljárás szervezetét és működési rendjét.

VI. Az 1973. évi I. törvény rendelkezései a vádelvről

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (rég. Be.) hatályba lépésével ismét alapelvi rangot nyert a vádelv. A 9. §-a „Az eljárási feladatok megoszlása” cím alatt szolt az officialitás elve, valamint a bizonyítás során érvényesülő ügyféli jogsultságok mellett a vádelvről.

A 9. § (2) bek.-e határozta meg a bíróság eljárásának alapját: „Bírósági eljárás csak törvényes vád alapján indulhat.”, illetve kimondta a vádhoz kötöttséget: „A bíróság annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény alapján, amelyet a vád tartalmaz.”

A törvényes vádat – ami alapján indulhat és folyhat a bírósági eljárás – a jogalkotó továbbra sem definiálta, így a jogelmélet általi meghatározással kellett beérni. Törvényes a vád, ha a büntetőeljárási törvényben vádemelésre feljogosított személytől származik [az ügyésztől: 18. § (4) bek., 295. § (1) bek., 333. § (1) bek., vagy a magánvádlótól 54. § (1) bek.] (ún. vádlói legitimáció) és megfelel a rá vo-

⁴² BAGI DÉNES: Megjegyzések egy másodfokú ítélethez. *Magyar Jog*, 1966/2. sz. 58–59. p. Erre reagálva Salamon kifejtette, hogy „annak megállapítása hogy az ügyész vádemelési kötelességét megszegté, nem egyenlő annak megállapításával, hogy a bíróságnak joga van ezt az elmulasztott vádlói kötelességet pótolni. SALAMON: i. m. 204. p.

⁴³ TAMICS JENŐNÉ: A vád tárgyává tett tények köre a vádirati tényállást alapul véve. *Magyar Jog*, 1966/12. sz. 544–545. p.

natkozó tartalmi és formai előírásoknak [vádirat esetén: 146. § (2) bek., vádindítvány esetén: 154. §].⁴⁴

A vád törvényességének hiánya esetén a bírósági eljárást nem lehet megindítani, illetve ha már megindult, akkor az eljárást meg kell szüntetni. A régi Be. nem rendelkezett arról, hogy hogyan kell eljárnia az első fokú bíróságnak a törvényes vád hiánya esetén, mert az a tárgyalás előkészítésének szakaszában érvényesülő eljárás megszüntetési okok (170. §) között nem szerepelt, illetve ennek érdekében az ügyészhez sem lehetett fordulni (171. §). A Kommentár szerint⁴⁵ viszont az a követendő megoldás ilyen esetben, hogy az iratokat meg kell küldeni az ügyészhez. A másodfokú bírósági eljárásban észlelt törvényes vád (teljes) hiánya abszolút hatályon kívül helyezési okként, míg a törvényes vád részleges hiánya (azaz, ha a bíróság a vád tárgyán túlterjeszkedett), relatív hatályon kívül helyezési okként nyert szabályozást, s feltétel mindkét esetben, hogy az az ítéletet lényegesen befolyásolta (250. § III. pont, 261. §). A törvényes vád hiányára alapítva továbbá az arra jogosultak felülvizsgálati indítvánnyal is élhetnek [284/A. § (2) bek.].

A vádemeléssel kapcsolatban jelentkező eljárási szabálysértések (pl. ha a vádirat egyes kellékei hiányosak) viszont nem eredményezik a vád törvényességének hiányát, a tárgyalás előkészítése során lehetőség van pótlásra.

A vádlói legitimáció hiányzik, ha a bíróság közzvádas ügyben magánvádra jár el,⁴⁶ vagy ha a fiatakorúak elleni, illetve a katonai büntetőeljárásban az általános szabályok szerinti ügyész, vagy magánvádló látja el a vád képviselését. A régi Be. mindkét külön eljárásban előírta, hogy a vádat kizárólag a közzvádló képviselheti akkor is, ha a magánvádas ügy miatt folyik [295. § (2) bek., 333. § (4) bek.].⁴⁷

A Legfelsőbb Bíróság útmutatást adott azon esetekre, amikor a bűncselekmény minősítése és annak folytán az ügy közzvádra vagy magánvádra üldözendősége kérdésében álláspontkülönbség mutatkozik az ügyész és a bíróság között. A BK 86. sz. állásfoglalás értelmében, ha a bíróság álláspontja szerint a rendelkezésre álló adatok közzvádas bűncselekményre utalnak, de az ügyész ezt nem látja megvalósultnak, s ezért nem emel vádat, ugyanakkor azonban a feljelentésben foglaltak

⁴⁴ CSÉKA ERVIN – VIDA MIHÁLY: *A büntető eljárási jog vázlata* I. JatePress Szeged, 1998, 53. p., *Büntetőeljárás jog*. Kommentár a gyakorlat számára. I. HVG-ORAC, Bp. 2003, 54. p. (az említett rész írója Berkes György), 14/2002. (III.20.) AB hat. Hasonlóan SZABÓNÉ NAGY TERÉZ in *Büntetőeljárás-jog*. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Bp. 1974. 58. p., illetve KIRÁLY TIBOR in BÁRD KÁROLY – KRATOCHWILL FERENC – ERDEI ÁRPÁD – KIRÁLY TIBOR – TREMMEL FLÓRIÁN – CSÉKA ERVIN: *Magyar büntető eljárási jog* II. (szerk.: Cséka Ervin) Tankönyvkiadó, Bp. 1990. 99. p.

⁴⁵ *Büntető eljárásjog*. I. 54. p. Az említett rész írója Berkes György.

⁴⁶ A Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében kimondta, hogy a törvényes vád hiányzik, így nincs helye magánvádas eljárásnak, ha hivatali visszaélés büntette miatt az ügyész a nyomozást bűncselekmény hiányában megtagadta és a feljelentés tárgyává tett magánvádas cselekményt (könnyű testi sértést) a feljelentett intézkedő rendőrök ugyanazon cselekménnyel, a sértett állítólagos bántalmazásával valósították meg (BH 1995. 83.). Hasonlóan: BH 1996. 572.

⁴⁷ Ezzel összefüggésben a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésben kifejtette, hogy a feljelentésnek az illetékes ügyészhez való áttételét kell elrendelni, ha a magából a magánindítványból is kitűnik, hogy a magánvádra üldözendő bűncselekmény miatt feljelentett személy fiatakorú. Ilyen esetben sérti a vádelvet, ha az eljárást a magánvádló vádelejtése miatt megszüntetik (BH 1978. 15.).

kimerítik valamely magánvádra üldözendő bűncselekmény törvényi tényállását, a bíróságnak a büntetőeljárást a magánvád alapján le kell folytatnia.

Törvényi szabályozást nyert, hogy a bíróság a vádemeléstől kezdve kötve van a vád tartalmához mind a személy, mind pedig a tényállás tekintetében. A személyi kötöttség továbbra is azt jelenti, hogy a megvádolt személynek a vádból egyértelműen ki kell tűnnie; a személye a bírósági eljárásban nem változhat meg, azaz sem mellette, sem helyette más személyt bevonni nem lehet vádlottként az eljárásba. Pl. a bíróság nem teheti meg magánvádas eljárás esetén, hogy az ítéletben megállapítja, hogy a magánvádló bűncselekményt követett el.⁴⁸

A tényálláshoz kötöttséget a Be. nem bontotta ki, de az elmélet ezt is megtöltötte tartalommal. A tárgyhoz kötöttség kettős terhet ró a bíróságra. Egyrészt a vádat nem terjesztheti ki: csak a vád szerinti cselekmény lehet az ítélet alapja, másrészt köteles a vádat kimeríteni: a vádban megjelölt minden cselekményről döntenie kell. Továbbra sem jár a vádelv sérelmével, ha a bíróság a vádban foglalt tényállást pontosítja, a fontos csak az, hogy a bűncselekmény lényeges elemét alkotó tények tekintetében ne legyen eltérés.⁴⁹

A bíróság tehát csak olyan cselekmény(ek)re alapíthatja ítéletét, ami(ke)t a vád megjelöl. A vád tartalma azonban a bírósági eljárásban módosulhat. Történhet ez egyrészt úgy, hogy az ügyész – közhatalmi jogosítványával élve – megváltoztatja vagy kiterjeszti a vádat, ha a bizonyítás eredményeként úgy látja, hogy a vádlott más bűncselekményben vagy más bűncselekményben is bűnös, mint ami miatt vádat emelt; avagy végső soron a vádat elejtheti [170. § (1) bek. e) pont, 209. §]. Ez utóbbi kapcsán kiemelendő, hogy a vádelv széleskörű érvényesülése azáltal is biztosítva lett immár a kódexben, hogy az ügyészi vádelejtés mind a tárgyalás előkészítése során, mind pedig a tárgyaláson az eljárás kötelező megszüntetését eredményezte, a bíróság nem bírálhatta felül az ügyész álláspontját [170. § (1) bek. e) pont, 209. §, 213. § (1) bek. f) pont].⁵⁰

A bírósági eljárásban a vád tartalma azonban 2002-ig más módon is módosulhatott. Nevezetesen: olyan esetekben, amikor a bíróság azt észlelte, hogy vádkiterjesztésnek helye lehet a tárgyalás előkészítése során, illetve a tárgyaláson (utóbbi esetén a tárgyalás elnapolása vagy az eljárás elkülönítése mellett), az ügyész figyelmét felhívta arra. Emellett az előkészítés során a bíróság kötelezettsége, a tárgyalás során pedig lehetősége volt az ügyész figyelmének felhívása arra, ha az ügy adatai a vád tárgyává tett cselekménnyel szorosan összefüggő bűncselekmény miatt más személlyel szemben is vádemelésre adtak alapot [171. § (2) bek., 227. §]. A bíróság azt azonban nem tehetette meg, hogy pótnyomozást rendeljen el és az iratokat visszaküldje az ügyészhez azon az alapon, hogy eredetileg meg nem vádolt személyekkel szemben nyomozati eljárási cselekményeket végezzenek.⁵¹

⁴⁸ BH 1993. 595.

⁴⁹ Erre nézve lásd a gyakorlatból: BH 1986. 9., 2000. 193., 2001. 57., 2001. 213.; újabban: 2005. 7., 2005. 242. (EBH 2005. 119.), 2006. 42.

⁵⁰ Lásd BH 1990. 92. sz. alatti eseti döntést.

⁵¹ BH 1993. 147. Hasonlóan: BH 1995. 558.

A bíróságnak az ügyész felé történő „figyelemfelhívási” kötelezettségéről és jogáról szóló törvényi rendelkezéseket az Alkotmánybíróság 2002-ben alkotmányellenesnek nyilvánította és megsemmisítette.⁵² A 14/2002. (III. 20.) AB határozat szerint a vádelv lényegét három elem alkotja: a perbeli funkciók megosztása, a vádló váddal való rendelkezési joga és a bíróság vádhoz kötöttsége a bírósági eljárásban és az ítélethozatal során egyaránt. Az ügyész jogosult vádemelésre és a váddal való rendelkezésre, így – többek között – arra is, hogy az első fokú ítélet meghozataláig az eredetileg vád tárgyává nem tett cselekmény vonatkozásában a vádat jelentős mértékben átalakítsa, illetve a tárgyalás előkészítése szakaszában eredetileg meg nem vádolt személlyel szemben vádat emeljen. Azzal azonban, hogy a Be. a bíróság részére „figyelemfelhívási” jogot, illetve kötelezettséget határoz meg, „a bíróság olyan jelentős befolyást szerezhet a vád felett, amely lehetővé teszi, hogy a vád kereteit előzetesen saját ’elképzeléseinek’ megfelelően tágítsa ki”. Az Alkotmánybíróság a szabályozást úgy találta, a bíróság azzal túllép feladatkörén, és az ügyész közvádlói jogosítványait is részben átveszi, ami „a pártatlan bíró helyett a vádló-bírót helyezi előtérbe”. Az eljárási feladatok közötti „átjárhatóság” lehetőségének biztosítása, illetve kötelezettségként való előírása végső soron a vád törvényességét kérdőjelezi meg, ami pedig azzal jár, hogy az ügyész és a bíróság működése a védelem szempontjából kiszámíthatatlanná válik, sérti a fair eljárás követelményét. Az Alkotmánybíróság egyúttal megállapítja, hogy „a vádnak a bíróság igényeivel való előzetes megfeleltetése a közvádló oldalán semmilyen kockázati tényezőt nem jelent”, pedig az „állami büntetőigény érvényesítése az ügyész alkotmányos kötelezettsége és ennek a szakmai, hivatásbeli mulasztásból eredő kockázatát is az ügyész viseli.”

A vád tárgyat a törvény továbbra sem definiálja, és egységes megfogalmazás továbbra sem adható. A CD-jogtár kommentárja szerint⁵³ a vád tárgyat azon tények alkotják, amelyeket az ügyész a vád előterjesztésekor, mint megtörtént eseményt előad, feltéve, hogy a vádirat szövegéből ennek ellenkezője kifejezetten nem tűnik ki (pl. a vádemelést mellőzi). Ezen álláspont szerint a vádiratban (vádindítványban) leírt tények minősülnek a vád tárgyának, függetlenül attól, hogy a vádló azt minősítette-e vagy sem. A HVG ORAC kommentár szerint⁵⁴ a vád tárgyat csak azok a tények alkotják, amelyek miatt a vádló kifejezetten indítványozza a vádlott felelősségre vonását. A bírósági gyakorlat szerint ugyanakkor nem tekinthető a vádemelés mellőzésének, ha a vádiratban leírt tényállás egy részét az ügyész nem minősíti. A Legfelsőbb Bíróság eseti döntése is összecseng ezzel: a nyereségvágyból elkövetett emberölés kísérletét megvalósító vádlottak bűnösségét magánlaksértés büntetében úgy is megállapította, hogy az ügyészi vádirat az annak alapjául szolgáló tényeket tartalmazta ugyan, de azt a magatartást az ügyész jogilag nem minősítette.⁵⁵

⁵² Egyúttal az 1998. évi XIX. törvény hasonlóan rendelkező 342. § (3) bek.-ét is megsemmisítette.

⁵³ Kerszöv-Complex Jogtár, a 9.§-hoz fűzött magyarázat.

⁵⁴ *Büntető eljárásjog*: I. 56. p., II. k. 691. p. Az említett rész írója Berkes György.

⁵⁵ BH 2000. 478.

Az ítélet és a fennálló vád viszonyát ugyanakkor célszerű a 9. §-ban és az 5. § (1) bek.-ben foglalt követelmények együttes érvényesítése mellett is vizsgálni. A régi Be. 5. § (1) bek.-e szerint a tényállást az objektív valóságnak megfelelően kell megállapítani. Ezért nem szabad szigorúan értelmezni a tettazonosságot, hanem „egy tágabb körű tettazonosságot” kell vizsgálni. Ezt a nézőpontot támasztja alá a vádirat tartalmi elemére vonatkozó azon rendelkezés is, miszerint a cselekmény rövid leírását kell csak adni [146. § (2) bek. d) pont]. A gyakorlatban ezért nem sérti a tettazonosságot pl., ha: az elkövetés helye, ideje stb. változik; a cselekmény súlyosabbá válik (pl. könnyű testi sértés helyett súlyos testi sértéssé, feltéve, hogy van ügyési vád); áttérnek törvényi halmazatról anyagi halmazatra, ha a cselekmények a vádban szerepelnek; egyik elkövetési stádiumról a másikra, egyik elkövetői alakzatról a másikra, egyik bűnösségi alakzatról a másikra térnek át.⁵⁶

A bíróság vádhoz kötöttsége ugyanakkor továbbra sem terjed ki a büntetőjogi szabályok alkalmazására. A bíróságot a tényállás jogi elbírálásában az indítványok nem kötik, s már a tárgyalás előkészítése során megállapíthatja a vádtól eltérő minősítés lehetőségét [163. § (2) bek., 173. §].

Az 1973. évi I. törvény érdeme, hogy az egyes feladatok megoszlását és a vádelvet alapelvei szinten szabályozta, illetve a vádelv a korábbi kódexek szabályozásához képest jóval szélesebb körben érvényesült. A törvény harminc évig volt ugyan hatályban, de az 1989. évi rendszerváltozás végén már jelentkezett az igénye egy új törvénykönyv megalkotásának; az igazságügy-miniszter pedig 1991-ben elméleti és gyakorló jogászok felkérésével egy bizottságot hozott létre a törvény koncepciójának kidolgozására. E koncepció 1994 januárjára készült el és azt az akkori kormány határozatával el is fogadta.

A büntetőeljárás koncepciójáról szóló 2002/1994. (I. 17.) Korm. határozat melléklete meghatározta, hogy az új büntetőeljárási kódex tervezetét milyen szempontok, elvek alapján kell elkészíteni. Ennek 1. pontjában olvasható, hogy a büntetőeljárásban „a jelenleginél jobban kell érvényesülnie a feladatok elkülönítése és ezen belül a funkciómegosztás elvének. Tisztán el kell határolni a rendőri, ügyési és bírói teendőket.”

Ez az elv, mint ahogyan az a következő fejezetből kiderül, az 1998. évi XIX. törvénynek a funkciómegosztásról (1. §) és a bíróság eljárásának alapjáról (2. §) szóló alapelveinél egyaránt jelentőséghez jut, az utóbbi biztosítja az eljárási feladatok közül a vád és az ítékezés teljesebb elhatárolódását.

VII. Az 1998. évi XIX. törvény (Be.) és a 2006. évi LI. törvény (Bn.) rendelkezései a vádelvről

Az 1994-ben alakult kormány igazságügy-minisztere 1995. őszén megbízott a korábbihoz hasonló összetételű bizottságot a Be. tervezetének elkészítésére, amely

⁵⁶ STEFFLER SÁNDOR: A vád tárgyává tett „cselekmény”. *Magyar Jog*, 1974/6. sz. 980. p.

1997 júniusában fejezte be a kodifikációs munkát. Az Országgyűlés 1998. március 10-én fogadta el a büntetőeljárás új kódexét, amelynek több mint egy évtizedig tartó „vesszőfutása” után 2003. július 1-jétől kezdődött meg „pályafutása”.

A Be. – az Alapvető rendelkezésekről szóló I. Fejezeten belül – külön törvényhelyen, a 2. §-ában határozta meg a vádelvet. Az eredeti rendelkezés mindössze két bekezdésből állt: az (1) bek. kifejezi, hogy a vád „a *conditio sine qua non*-ja”⁵⁷ a bírósági eljárásnak: „A bíróság az ítékezés során vád alapján jár el.”, míg a (2) bek. az ítélet vádhoz kötöttségét mondta ki: „A bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény alapján, amelyet a vád tartalmaz.”

Az eredeti szabályozás nem szólt ugyanakkor a törvényes vád fogalmáról. Azt az Alkotmánybíróság az előbb említett 14/2002. (III. 20.) AB határozatában összefoglalta, s az ítélezési gyakorlat is kimunkálta. Törvényes a vád, ha a büntetőeljárás törvényben vádemelésre feljogosított személytől – ügyésztől, magánvádlótól, illetve az ismét bevezetett pótmagánvádlótól – származik (28., 52., 53. §) és megfelel az ide vonatkozó törvényi – tartalmi és formai – előírásoknak. Törvényes vád hiányában a bírósági eljárást nem lehet megindítani, ha pedig az az eljárás során derül ki, az eljárást meg kell szüntetni. Ha a másodfokú eljárásban észlelik, hogy az első fokú bíróság törvényes vád hiányában járt el, az első fokú ítéletet hatályon kívül kell helyezni [373. § (1) bek. eredeti III. pont].

A vádhoz kötöttségről szóló rendelkezés szó szerint megegyezik a régi Be. szabályozásával. Az ott kifejtettek – személyi (vádolt személye a bírósági eljárás során nem helyettesíthető, nem változhat meg) és tárgyi kötöttség (vád kimerítésének kötelezettsége, vádon túlterjeszkedés tilalma, vád pontosításának lehetősége) – továbbra is irányadók maradtak. A jogkérdések tekintetében szintén a korábbi rendelkezésekkel azonos volt a szabályozás: a bíróságot a tényállás jogi elbírálásában az indítványok nem kötik [257. § (1) bek.].

A 2006. évi LI. törvény (Bn.) 2006. július 1-jei hatállyal módosította a vádelvre vonatkozó rendelkezéseket: bevezette a tételes szabályozásba a törvényes vád fogalmát és követelményeit, a vádelv erőteljesebb érvényesülésének szándékával. Emellett – az eljárási feladatok következetes szétválasztása érdekében – a bizonyítás általános szabályainál rendelkezett arról, hogy a vádló indítványának hiányában a bíróság a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök felkutatására és megvizsgálására nem köteles (75. §).

A bíróság tehát az ítékezés során törvényes vád alapján jár el. Ennek a fogalmát a 2. § (2) bek.-e határozza meg a (3) bek.-ben foglaltakkal együttesen. A vád törvényességének alaki és tartalmi követelményei vannak. Továbbra is alapvető feltétele a vád törvényességének az alaki legitimációja, vagyis, hogy az a vádemelésre jogosulttól – az ügyésztől, illetve a törvényben meghatározott esetekben a magánvádlótól vagy a pótmagánvádlótól – származzon. Önmagában ez a kritérium azonban nem elég a vád törvényességének a megállapításához. A vád ui. csak ak-

⁵⁷ Tremmel Flórián fogalmaz így tankönyvében. FENYVESI CSABA – HERKE CSONGOR – TREMMEL FLÓRIÁN: *Új magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus, Bp.-Pécs, 2004, 134. p.

kor lehet törvényes, ha minimális tartalmi követelményeknek is megfelel. A Be. 2. § (2) bek.-e szerint törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában „meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi”.

A „bírósági eljárás lefolytatásának kezdeményezésére” irányuló akarat a vádiratnak a bírósághoz történő benyújtása által – magánvádas eljárásban a magánindítvánnyal, pótmagánvádló esetén a vádindítvány benyújtásával – teljesül.

A *vád törvényességének elengedhetetlen tartalmi eleme, hogy a vád „meghatározott személy”* ellen irányuljon, ami azt jelenti, hogy a terhelt személyének egyértelműen beazonosíthatónak kell lennie. Ez a kitétel akkor is megállapítható azonban, ha a vádirat nem teljeskörűen tartalmazza a terheltnek a Be. 117. § (1) bek.-e szerinti személyi adatait – azok a bírósági eljárásban pótolhatók.

A törvényes vád tartalmi követelményének nélkülözhetetlen eleme továbbá, hogy „pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekményt” tartalmazzon. A vád tárgyává tett cselekmény körülírása akkor pontos, ha a vádló indítványában szereplő történeti tényállás hiánytalanul tartalmazza a bűncselekmény törvényi tényállási elemeinek megfelelő konkrét tényeket (az elkövetési magatartást, az elkövetés helyét és idejét, stb.).

Probléma abban mutatkozott, hogy a vád törvényességének tartalmi eleme-e a vád tárgyává cselekmény Btk. szerinti minősítése vagy sem. Ezzel összefüggésben vetődik fel újra kérdésként, hogy mi is tekinthető egyáltalán a vád tárgyának.

Előbb említésre került, hogy a régi Be. idején a bírósági gyakorlat az volt, hogy a vád tárgyát a vád tényállásában leírt – a büntető törvénybe ütköző – cselekmény(ek)kel azonosították (függetlenül attól, hogy azt a vádló minősítette-e vagy sem).

A Be. 2006. évi vonatkozó módosításával kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság a vád tárgyának új fogalmát határozta meg,⁵⁸ amely a jogalkotói akaratot kifejező miniszteri indokolásból indult ki. Eszerint: „A vád képviselőjének minden esetben konkrétan körülírt cselekmény miatt, annak a büntető törvény szerinti minősítését is tartalmazó, pontosan azonosítható személy felelősségre vonására irányuló, megalapozott, a bizonyítékok megjelölését és indítványait is magában foglaló összefoglalt váddal kell a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság előtt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményeznie.”

Ezen álláspont szerint a vád tárgyává tett cselekmény körülírása akkor pontos, ha a történeti tényállás hiánytalanul tartalmazza a vád szerinti minősítésben megjelölt bűncselekmény törvényi tényállási elemeinek megfelelő konkrét tényeket (az elkövetési magatartást, a cselekmény megvalósításának helyét és idejét stb.).

E felfogás szerint – ami a HVG-ORAC Kommentárban is olvasható⁵⁹ – a vád tárgyává tett cselekményt a vád szerinti minősítés írja körül, mivel a vádló a minő-

⁵⁸ Összefoglaló a 2006. március 27–29. között Balatonőszödön lezajlott tanácskozásról BH 2006. évi 7. sz. Fórum rovat. Ilyen tartalmú döntések: BH 2007. 38., 2007. 78.

⁵⁹ *Büntető eljárás jog.* Kommentár a gyakorlat számára I. (szerk: Berkes György) HVG-ORAC. Bp. 2005. 18. p. Az említett rész írója Berkes György.

sítéssel jelöli meg, mi a vád tárgya, amely miatt a bírósági eljárás lefolytatását és a vádlott felelősségre vonását kéri. Így nem tekinthető a vád tárgyához tartozónak a történeti tényállásban leírt olyan magatartás, amelyet a vádló nem minősített be. Indokként azt hozták fel, hogy a vádon túl terjeszkedés tilalmába [2. § (4) bek.] ütközne, ha a bíróság a vádló által nem minősített cselekményt bírálna felül. Itt felmerül a kérdés: miből következtet a bíróság arra, hogy – ha a vádiratban nem szerepel a bíróság álláspontjának megfelelő minősítés – nem a leírt tények téves minősítésével áll szemben, hanem a vádemelés hiányával?

A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma 2006. november 27-én, illetve 2007. február 8-án tartott ülésén revízió alá vette a korábbi jogértelmezést és a 2. §-sal összefüggésben az alábbi véleményt nyilvánította.

A vád törvényességének nem szükségszerű tartalmi eleme a vád tárgyává tett cselekmény Btk. szerinti minősítése. (Ezzel tulajdonképpen vissza kívánja állítani a 2006. júliusa előtti gyakorlati megoldást.)

A Be. 2. § (3)–(4) bek.-e, azaz a vádhoz kötöttség elve alapján nem tekinthető a vád tárgyának a vádban nem szereplő személy és a vádban le nem írt cselekmény, s ehhez képest a bíróság a vádon túl nem terjeszkedhet, a vádat viszont köteles kimeríteni.

A bíróság nincs kötve a vád tárgyává tett cselekmény – vádló által indítványozott – Btk. szerinti minősítéséhez, attól belátása szerint eltérhet. Ez pedig az alábbiakra ad lehetőséget.

1. A bíróság a vád tárgyává tett cselekményt – a vádló jogi álláspontjától eltérően – egy helyett több bűncselekménynek minősítheti (valóságos alaki halmazat).
2. A vád tárgyához tartoznak azok a cselekmények is, amelyek a vádló szerint több bűncselekmény törvényi tényállását valósítják meg, a bíróság álláspontja szerint azonban az egyik megvalósulása kizárja a másikat, azaz látszólagos anyagi halmazat (önálló, rész, rész-cselekmény, büntetlen eszköz-, utó- vagy mellékcselekmény) esete forog fenn.
3. Az előző eset fordítottja is megengedett: a bíróság a vád elvételével megállapíthat látszólagos helyett valóságos anyagi halmazatot, ha a vádló indítványában szereplő álláspontot tévesnek találja. (A korábbi – helytelen – álláspont szerint ezt a bíróság nem tehette volna meg a vád elvételével.)
4. A folytatatlanság törvényi egységébe tartozó rész-cselekményeket a vádlónak az elkövetési magatartás és az elkövetés körülményeinek kellően pontos leírásával kell a vád tárgyává tennie: ha az indítvány csak általánosságban utal arra, hogy a vádlott meghatározott időn belül a vád tárgyává tett rész-cselekményeken kívül más rész-cselekményeket is elkövetett, ez utóbbiak nem tartoznak a vád tárgyához.

Ha a bíróság a vád tárgyává tett cselekményt a vádtól eltérően minősíti vagy értékeli (pl. egység helyett többséget állapít meg), a vád tárgyának (a tett-

azonosságnak) a keretei között maradva szükségessé válhat – az új minősítés szerinti törvényi tényállási elemekhez / az eltérő értékeléshez igazodva – a történeti tényállás kiegészítése vagy megváltoztatása.

Emellett természetesen a vádló jogosult vádkiterjesztéssel élni – de a bíróság nem hívhatja fel a figyelmét erre a lehetőségre.

Vizsgálandó az is, hogy melyek a törvényes vád hiányának, illetve a vádirat törvényi kellékei hiányának eljárásjogi következményei. A törvényes vád alaki követelménye hiányzik, ha

- közvádas bűncselekmény miatt magánvádló emel vádat, vagy
- a sértett olyan esetben lép fel pótmagánvádlóként, amikor azt a Be. kizárja.

A törvényes vád tartalmi követelménye hiányzik, ha a vád

- ismeretlen személy ellen irányul, vagy
- nem pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekményt tartalmaz.

A törvényes vád hiányának következménye, hogy a bírósági eljárást nem lehet megindítani, illetve ha az később derül ki, az eljárást meg kell szüntetni – a tárgyalás előkészítése során a 267. § (1) bek. j) pontja, az első fokú tárgyaláson a 332. § (1) bek. d) pontja alapján; ha pedig a másodfokú vagy harmadfokú eljárásban észlelik, az első fokú, illetve a másodfokú ítéletet hatályon kívül kell helyezni és az eljárást meg kell szüntetni [373. § (1) bek. I. pont, 399. § (1) bek.]. Ha tehát a vád nem törvényes, a bíróságnak nincs módja a hiányosságok pótlására, az eljárást kötelező megszüntetnie!

A vádemelés alakszerűségei ellenben nem tartoznak hozzá a vád törvényességéhez. Az ügyész vádirattal (bíróság elé állítás esetén: előszóval) emel vádat; a magánvádas eljárás feljelentéssel indul meg; a pótmagánvádló pedig vádindítvánnyal emel vádat. Ha az ügyész megsérti a vádemelés alakszerűségeit [217. § (3) bek. a), illetve c)–j) pont] – de a minimális tartalmi követelményeknek egyébként megfelel a vád – a bíróságnak fel kell hívnia őt a hiányosságok pótlására [268. § (1) bek.]! Ha az ügyész a hiánypótlási kötelezettségének nem tesz eleget, a bíróság megszünteti az eljárást (a vádirat „kellékhianyossága” miatt) – a tárgyalás előkészítése során a 267. § (1) bek. k) pontja alapján; a tárgyalás előkészítésének befejezése után a 275. § (1) bek.-e alapján, tárgyalási szakaszban tárgyaláson kívül is a 309. § (1) bek.-e alapján. A másodfokú eljárásban ugyanakkor nem tekinthető az eljárás folytatására lényeges hatást gyakorló eljárási szabálysértésnek, ha az első fokú bíróság nem szüntette meg az eljárást a vád kellékhianyossága miatt: a másodfokú bíróságnak az első fokú ítéletet felül kell bírálnia.

A magánvádló feljelentésének hiányossága esetén a bíróság hasonlóan jár el [499. § – nyomozás útján, 501. § – személyes meghallgatáson pótolják a hiányzó ismérveket; illetve ha nem pótolták és nem is pótolható, megszüntetik az eljárást – 267. § (1) bek. e) pont, 275. § (1) bek., 309. § (1) bek., 332. § (1) bek. b) pont]. A pótmagánvádló vádindítványának hiányossága esetén azt a bíróság elutasítja, illet-

ve egyes törvényi okok esetén meghatározott határidőn belül a vádindítvány ismételtén benyújtható [231. § (2) bek., 312. § (5) bek.].

A törvényes vád hiánya vagy a vád kellékhánya miatti eljárást megszüntető végzés ellen helye van fellebbezésnek, azonban az csak a vádlótól származhat, a védelemtől nem. A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának véleménye szerint ui. a megszüntető végzés ellen az eljárás folytatása iránt bejelentett fellebbezés „nyilvánvalóan a vádlott terhére szól, mert a további eljárás a vádlott bűnösségének megállapítását is eredményezheti”, s ekként az ilyen irányú fellebbezés a törvényben kizárt [341. § (1) bek.]: azt az első fokú bíróságnak (illetve mulasztása esetén a másodfokú bíróságnak) el kell utasítania.

A vád törvényességének, illetve törvényi kellékeinek hiánya miatt hozott megszüntető végzés ügydöntő határozatnak minősül, valójában azonban a büntetőjogi felelősség tekintetében anyagi jogerőhatással nem bír. E megállapítás indoka, hogy anyagi jogerőhatás csupán a kimerített vád, az elbírált cselekmény tekintetében valósulhat meg, ilyen esetekben azonban a bíróság az eljárás akadályai miatt nem dönt a büntetőjogi igényről.

A megszüntető végzés jogerőre emelkedése esetén a vádló kétféleképpen dönthet. Egyrészt: az elévülési időn belül a korábban vád tárgyává tett cselekmény miatt a terhelttel szemben ismét vádat emelhet, s ha az alkalmas a bírósági eljárás lefolytatására, akkor azt a bíróságnak le is kell folytatnia és érdemben el kell bírálnia a vádat. Másrészt: ha az ügyész ragaszkodik az eredeti vádhoz, akkor ezt az igényét csak felülvizsgálat útján tudja érvényesíteni, azon ok miatt, hogy a bíróság törvénytörően állapította meg a törvényes vád hiányát és emiatt szüntette meg az eljárást [416. § (1) bek. c) pont]. Ha a Legfelsőbb Bíróság megállapítja a szabálysértést, a megtámadott megszüntető végzés hatályon kívül helyezése mellett új eljárást rendel el, amit az eredeti vád alapján kell lefolytatni.

A vádelv kapcsán ki kell térni az azzal összefüggő egyik általános bizonyítási szabályra is.

A bizonyítási teher [4. § (1) bek.] és az eljárási feladatok megoszlása (1. §) alapelvéből következik, hogy a vád megalapozása a vádló, nem pedig a bíróság feladata.

Ha az ügyész vádat emel, a vádat bizonyítania kell, ezért a vádiratnak tartalmaznia kell a bizonyítási eszközök megjelölését, és azt, hogy azok mely tény bizonyítására szolgálnak [217. § (1) bek. i) pont]. A vád törvényességét nem érinti ugyan, ha a vádirat hiányosan jelöli meg a bizonyítási eszközöket, de ennek a bírósági eljárásban következményei lesznek. (A fentebb említettek szerint végső soron a kellékhányos vád az eljárás megszüntetésére vezet.) A magánvádló és a pótmagánvádló bizonyítási kötelezettségét is rögzíti az eljárási törvény.

A Be. 75. § (1) bek.-e szerint a bíróságnak a tényállás alapos és hiánytalan tisztázására kell törekednie, hogy annak eredményeként megalapozott tényállást állapítson meg. A bizonyítás kereteit és tárgyát azonban a vádelv behatárolja. Említésre került, hogy a 2006. évi LI. törvény kiegészítette a 75. § (1) bek.-ét azzal, hogy „ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizo-

nyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.” E módosítás eredményeként a Be. még következetesebben elhatárolja a bíróság és a vádló feladatait, s egyértelműen az ügyész feladatává teszi, hogy gondoskodjon a vád megalapozásáról. Ebből következően a felülbírálat során nem is értékelhető eljárási szabálysértésként vagy megalapozatlansági okként az, hogy az első fokú bíróság nem szerzett be a vádat alátámasztó olyan bizonyítási eszközt, melynek beszerzésére az ügyész nem tett indítványt.

Az ügyésznek tehát a bizonyítási eszközöket alapvetően a vádban kell megjelenítenie, de a bírósági eljárásban utóbb is előterjeszthet újabb bizonyítási indítványokat. Azokat azonban a bíróság nem köteles teljesíteni, mert azzal a funkciómegosztás elve szenvedne csorbát. (Az ügyész ui. közvetetten bírói funkciót is gyakorolna, ha bizonyítási indítványai a bíróságra nézve kötelezőek lennének.)

A bíróságnak ugyanakkor hivatalból is intézkednie kell a bizonyítási eszközök beszerzéséről; illetőleg a vádirat hiányosságainak pótlása, a bizonyítási eszközök felkutatása, biztosítása vagy megvizsgálása érdekében, ha szükséges, az ügyészt megkeresheti [268. § (1) bek.]. Ha az ügyész nem tesz eleget a megkeresésnek, a bíróság az eljárást megszünteti [267. § (1) bek. k) pont].

Lehetséges, hogy az eljárás adatai a vádat alátámasztó további bizonyítási eszközök létezésére utalnak. Ha azonban az ügyész azok beszerzésére nem tesz indítványt, a bíróság erre nem is hívhatja fel, mert a funkciómegosztás elve ezáltal is sérülne: ha a bíróság vádlói funkciót gyakorolna.

A bíróság ilyen esetekben azonban megteheti, hogy hivatalból vagy az eljárásban részt vevő személyek indítványára bizonyítási cselekmények elvégzését, bizonyítás kiegészítését rendeli el – akár terhelő bizonyítékok vonatkozásában is – ha ez a hiánytalan és helyes tényállás megállapítása érdekében szükséges.

A módosítás tehát nem azt jelenti, hogy a bíróság vádlói indítvány hiányában terhelő bizonyítékot nem szerezhet be (nem vizsgálhat meg), hanem csupán azt, hogy erre nem köteles.

Nem utolsó sorban megemlítendő, hogy a tisztességes eljárás követelményének is alapfeltétele a vádlói és az ítélezési funkció szétválasztása: az ügyész és a bíróság feladatainak elkülönítése garanciát jelent a védelem számára is.

VIII. Összegzés

Jelen tanulmány a történetileg változó tartalommal bíró vádelv, illetve annak lényegi elemei alakulásának vázát adja. A vád és az ítélet viszonya kiemelkedő eljárásjogi kérdés, melynek értelmezése során akkor járunk el helyesen, ha az ténylegesen elősegíti a büntetőeljárási funkciók érvényesülését és az anyagi igazság elérését egyaránt.

A jelenleg hatályos szabályozásról elmondható, hogy a jogalkotó törekedett a vád és az ítélezés funkciójának határozottabb elkülönítésére, ám ezt nem sikerült

következéseten végig vinnie. Ez okozta a bizonytalanságot a törvényes vád fogalma kapcsán, s ez fejeződött ki az ellentétes tartalmú eseti döntésekben is.

A jogalkalmazó mára tisztázta ugyan a törvényes vád fogalmát, azonban az a kérdés, hogy a bizonyítási a vád bizonyítása ténylegesen mennyire terheli a vádlót, és mennyi feladata maradt még mindig a bíróságnak a tényállás-felderítés terén, a gyakorlatban fog idővel tisztázódni.

JUDIT KOVÁCS

THE DEVELOPMENT AND PRACTICE OF PRINCIPLE'S CHARGE IN HUNGARY

(Summary)

From the principles of criminal procedure one of the most important is the principle of charge, which determine the function of arraignment and sentencing, and the relation between each other, and show close connection with the principle of the right to defence. The substance of principle is, that which relation has between the charge and the decision of judge.

The following standpoints have been appear in the course of introduction's the Hungarian development of the principle:

- Whether the court make a point of charge, or can stray from the point in classification and in imposition of motions?
- Is it possible, that the subject of sentence such an act, which not in the charge?
- Whether the court make a point of the retraction of charge?

The study from the beginning to up to and including amendment law of 2006. show the Hungarian development of the principle with some interpretation questions and problems in practice.

A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
KARÁNAK E SZOROZATBAN ÚJABBAN MEGJELENT KIADVÁNYAI

Tomus LXIX.

Tanulmányok dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára. (Szeged, 2007.)

Szabó Imre: Előszó 5–7. p.

Fasc. 1. Balogh Elemér: Az anyagi büntetőjog egyes intézményei első kódextervezeteinkben (Szeged, 2007.) 9–24. p.

Fasc. 2. Barzó Tímea: Reformok és reformtörekvések az egészségügyben (Szeged, 2007.) 25–47. p.

Fasc. 3. Bérczi Imre: Az iparjogvédelmi tevékenységgel kapcsolatos oltalmi kérdések (Szeged, 2007.) 49–55. p.

Fasc. 4. Bíró György: Egyes (magán)jogi elvek egymás közti viszonyáról (Szeged, 2007.) 57–78. p.

Fasc. 5. Blazovich László: A gyulai uradalom 1525. évi jövedelemjegyzéke (Szeged, 2007.) 79–93. p.

Fasc. 6. László *Blutman*: Union citizens, free movement and self-sufficiency (Szeged, 2007.) 95–113. p.

Fasc. 7. Bobvos Pál: A szövetkezet vezető tisztségviselőinek jogállásáról és felelősségéről (Szeged, 2007.) 115–129. p.

Fasc. 8. Csécsy Görgy: A védjegy jog nemzetközi intézményrendszerének jellemzői (Szeged, 2007.) 131–145. p.

Fasc. 9. Cséka Ervin: A kétfokú fellebbvitel bevezetése büntető eljárásjogunkba (Szeged, 2007.) 147–158. p.

Fasc. 10. Fábíán Ferenc: Alkotmány és tulajdon (Szeged, 2007.) 159–177. p.

Fasc. 11. Farkas Csaba: A tagkizárás szabályainak változása az 1988. évi VI. törvénytől napjainkig (Szeged, 2007.) 179–189. p.

Fasc. 12. Gellén Klára: A színlelt szerződés meghatározó jegyei és egyéb ismérvei (Szeged, 2007.) 191–202. p.

Fasc. 13. Görög Márta: A nem vagyoni kártérítés összege (Szeged, 2007.) 203–215. p.

Fasc. 14. József *Hajdú*: The implementation of applicable legislation principle of the Regulation 1408/71 (Szeged, 2007.) 217–235. p.

Fasc. 15. Harmathy Attila: A tulajdonjog korlátozásáról (Szeged, 2007.) 237–245. p.

Fasc. 16. Hegedűs Andrea: Az élettárs öröklési jogi helyzete (Szeged, 2007.) 247–261. p.

Fasc. 17. Homoki-Nagy Mária: Bérleti szerződés a 19. század bírói joggyakorlatában (Szeged, 2007.) 263–283. p.

Fasc. 18. Jakab Éva: Panem gabonafuvarozás az ókori forrásokban (Szeged, 2007.) 285–298. p.

Fasc. 19. Józsa Zoltán: Állam, közigazgatás, kormányzás: tradíciók, elméletek, gyakorlatok (Szeged, 2007.) 299–315. p.

Fasc. 20. Juhászné Zvolenszki Anikó: A felülvizsgálati eljárás újraszabályozása hatályos Polgári perrendtartásunkban (Szeged, 2007.) 317–334. p.

Fasc. 21. Jenő *Kaltenbach*: Rights of Minorities in the Third Republic of Hungary (1990–2006) (Szeged, 2007.) 335–347. p.

Fasc. 22. Karsai Krisztina: Gondolatok a büntetőjogi fogyasztóvédelemről (Szeged, 2007.) 349–363. p.

Fasc. 23. Kecskés László: A gyakorlatias angol jogászképzés kialakulása az Inns of Court falai között (Szeged, 2007.) 365–382. p.

- Fasc. 24. *Kisfaludi András*: A jogi személyek ellenőrzésének szabályai az új Polgári Törvénykönyv tervezetében (Szeged, 2007.) 383–399. p.
- Fasc. 25. *Kiss Barnabás*: Az alapjogok korlátozása és a közérdek (Szeged, 2007.) 401–416. p.
- Fasc. 26. *Kónyáné Simics Zsuzsa*: A Ptk. alapelveiről és változásairól (Szeged, 2007.) 417–436. p.
- Fasc. 27. *Kovács Péter – Petres Tibor*: A Petres-féle Red-mutató (Szeged, 2007.) 437–443. p.
- Fasc. 28. *Köblös Adél*: Joghatósági megállapodás a 2005. évi hágai egyezményben (Szeged, 2007.) 445–459. p.
- Fasc. 29. *Lenkovics Barnabás*: A harangszó megmaradásának joga (Szeged, 2007.) 461–471. p.
- Fasc. 30. *Mészáros Rezső*: A társadalomföldrajz és a kibertér (Szeged, 2007.) 473–486. p.
- Fasc. 31. *Miskolczi Bodnár Péter*: Az engedélyköteles összefonódási szerződés léte, hatálya és érvényessége (Szeged, 2007.) 487–510. p.
- Fasc. 32. *Molnár Imre*: Magánjogi és büntetőjogi felelősség találkozási pontjai az ókori római jogban (Szeged, 2007.) 511–536. p.
- Fasc. 33. *Nagy Ferenc*: Vázlat a büntetőjogi dogmatikáról (Szeged, 2007.) 537–555. p.
- Fasc. 34. *Paczolay Péter*: Különvélemények a tulajdonhoz való jog alkotmányos korlátairól (Szeged, 2007.) 557–572. p.
- Fasc. 35. *Tekla Papp*: Timesharing Contract (Szeged, 2007.) 573–584. p.
- Fasc. 36. *Pokol Béla*: Jogdogmatika és értelmi rendszer – jogtörténeti vázlat (Szeged, 2007.) 585–604. p.
- Fasc. 37. *József Ruszoly*: Das Nationalitätengesetz von Szeged und die Verfassungsentwicklung in Europa (1848–1849). Ein Grundriß (Szeged, 2007.) 605–616. p.
- Fasc. 38. *Klaus Sojka*: Umweltrecht als Herausforderung der Gegenwart und der Zukunft. Eine selbsterlebte Epoche mit ihren Folgen (Szeged, 2007.) 617–629. p.
- Fasc. 39. *Szabó Imre*: A polgári peres eljárás hatékonysága (Szeged, 2007.) 631–654. p.
- Fasc. 40. *Csaba Szilovics*: The fight against tax fraud in Hungary (Szeged, 2007.) 655–661. p.
- Fasc. 41. *Thür Gerhard*: Stipulatio és építési vállalkozás (Szeged, 2007.) 663–675. p.
- Fasc. 42. *Tóth Károly*: Előkérdések az Európai Unióhoz csatlakozás miatti alkotmánymódosításokhoz (Szeged, 2007.) 677–691. p.
- Fasc. 43. *Tóthné Fábián Eszter*: A szerződések teljesítésének egyes szabályai. Átalakulás az EK irányelvek hatására (Szeged, 2007.) 693–711. p.
- Fasc. 44. *Trócsányi László*: Régiók és közösségek szerepe az európai integrációban: egység és sokszínűség (Szeged, 2007.) 713–723. p.
- Fasc. 45. *Vékás Lajos*: Az öröklési jog az új Polgári Törvénykönyv Vitatervezetében (Szeged, 2007.) 725–743. p.
- Fasc. 46. *Veres József*: Egy nevesített jogi személy. Társaság vagy szövetkezet (Szeged, 2007.) 745–758. p.
- Fasc. 47. *Zakar András*: A szegedi első éves joghallgatók pályaválasztási indítékai (Szeged, 2007.) 759–771. p.
- Fasc. 48. *Zámbó Géza*: Gondnokrendelés a gyámhatóság által. Történeti gyökerek, jelenbeli problémák (Szeged, 2007.) 773–796. p.
- Besenyi Lajos tudományos munkáinak jegyzéke 797–802. p.

Tomus LXX.

- Fasc. 1. *Bezdn Anikó*: A vadászati jog szabályozása az Európai Unió néhány tagállamában (Szeged, 2007.) 30 p.
- Fasc. 2. *Blutman László*: Uniós polgárok és egyenlő bánásmód: a szociális jogok határai (Szeged, 2007.) 17 p.
- Fasc. 3. *Farkas Csamangó Erika*: Köztestületek az agráriumban (Szeged, 2007.) 24 p.
- Fasc. 4. *Gyémánt Richárd*: Magyarország népesedéstörténete a 12. században (Szeged, 2007.) 48 p.
- Fasc. 5. *József Hajdú*: Coordination of unemployment benefits in the European Union (Szeged, 2007.) 27 p.
- Fasc. 6. *Heka László*: A szláv államok jogrendszerei (Szeged, 2007.) 64 p.
- Fasc. 7. *Horváth Szilvia*: Az emissziókereskedelem közösségi szabályozásának egyes részletei (Szeged, 2007.) 49 p.
- Fasc. 8. *Klenanc Miklós – Mészáros János – Szondi Ildikó*: A vajdasági magyarság oktatásügyi helyzete (Szeged, 2007.) 32 p.
- Fasc. 9. *Kovács Judit*: A vádelv fejlődése és gyakorlata Magyarországon (Szeged, 2007.) 30 p.
- Fasc. 10. *Mezei Péter*: A magáncélú szabad felhasználás a német szerzői jogban (Szeged, 2007.) 41 p.
- Fasc. 11. *Miklós László*: Az épített környezet védelmének szabályozása (Szeged, 2007.) 35 p.
- Fasc. 12. *Nagy Ferenc*: Kant büntetési teóriájáról metafizikai-morálfilozófiai felfogásának tükrében (Szeged, 2007.) 37 p.
- Fasc. 13. *Révész Béla*: A titkosszolgálatok a politikában és a politológiában (Szeged, 2007.) 235 p.
- Fasc. 14. *József Ruszoly*: Institutionelle Grundlagen der Legislation in Ungarn (1920–1944/45). (Szeged, 2007.) 49 p.
- Fasc. 15. *Rúzs Molnár Krisztina*: A munkaügyi viták alternatív megoldásával foglalkozó közintézmények eredményessége (Összehasonlító elemzés az amerikai, a brit, illetve a magyar társszervezetek példája alapján). (Szeged, 2007.) 43 p.
- Fasc. 16. *Schiffner Imola*: A II. világháború alatti katonai megszállások során elkövetett bűncselekmények (A származtatott felelősség vizsgálata). (Szeged, 2007.) 49 p.
- Fasc. 17. *Szomora Zsolt*: A fajtalanság és a nemi cselekmény (Büntetőjog-dogmatikai alapkategóriák jogösszehasonlító elemzése). (Szeged, 2007.) 56 p.
- Fasc. 18. *Tóth J. Zoltán*: A halálbüntetés az ókori államok jogában (Szeged, 2007.) 56 p.